

Майдан. Жіноча справа

*Сьогодні нас зібралась
сотня, завтра буде
тисяча, післязавтра –
десятки тисяч, після
післязавтра – сотні тисяч...
А потім зберуться
мільйони і змінять
всю країну...*

Сімнадцять героїнь.

**Десятки жіночих
ініціатив, які змінюють
систему.**

**Безмежна віра в себе і
в майбутнє України**

МАЙДАН. ЖІНОЧА СПРАВА

Сімнадцять героїнь.

Десятки жіночих ініціатив, які змінюють систему.

Безмежна віра в себе і в майбутнє України

Український жіночий фонд

КИЇВ 2014

Про Майдан

ВІРА. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ. МАЙДАН

Ми починаємо розуміти справжню суть приказки «Моя хата скраю». Це зовсім не значить, що мені байдуже до всього, окрім своїх справ. Під час воєн в XI–XII сторіччі вислів «Моя хата скраю» означав, що я – міцний козак, я живу в хаті скраю і я захищаю все село. І якщо ворог нападе, то я буду перший, хто буде його боронити. Тож нам треба повернути справжній сенс словам. Коли вчитель буде вчителем, коли лікар буде лікарем, коли пекар буде пекарем, коли «хата скраю» буде як хата скраю тих, які перші зустрічають небезпеку. Відповідно, «народний депутат» має означати справді «народний обранець». Тоді і життя в нашій країні налагодиться.

Олександра Матвійчук, Євромайдан SOS

Побачення на Майдані – це сильно! Якраз мала тему «Кохання під час революції». Я подумала, що було б цікаво написати про свій досвід... Натрапила на оголошення, що палке серце вільного легеня шукає якусь там чуйну українку, і я вирішили подзвонити...

Анастасія Федченко, журналістка

Майдан – це бунт, який переріс у повстання. Ми домоглися позбутися старої влади. Та за великим рахунком революційні зміни тільки починаються. Ця енергія Майдану має трансформуватися в мирне русло, в зміни суспільства: зміни стосунків, інституцій, світогляду і цивілізаційного типу існування.

Лариса Артюгіна, режисерка, «Вавилон'13»

Важко поранених почали вивозити за кордон на лікування. Але вісьмох, дуже складних, європейські лікарні відмовилися приймати. В одного майданівця вже наступала клінічна смерть... Погодилися їх узяти дві клініки в Ізраїлі, але не за безкоштовно – дуже дороге лікування. Наше ж Міністерство охорони здоров'я умило руки.

Тільки волонтери зранку бігають до посольств і домовляються, щоб країни приймали поранених, а ввечері шукають гроші. Окрім коштів на лікування, потрібно було знайти і спеціальний літак для транспортування поранених, якого Україна не мала... Уже розпочалося вторгнення Росії в Крим, і для військових літаків обмежили рух у повітряному просторі...

Врешті, волонтери якось домовилися з Німеччиною про літак, отримали доступ у небо, вночі ми оплачували рахунки... Відлік уже йшов на години.

Хлопців врятували, їм зробили успішні операції, і вони стоять на ногах...

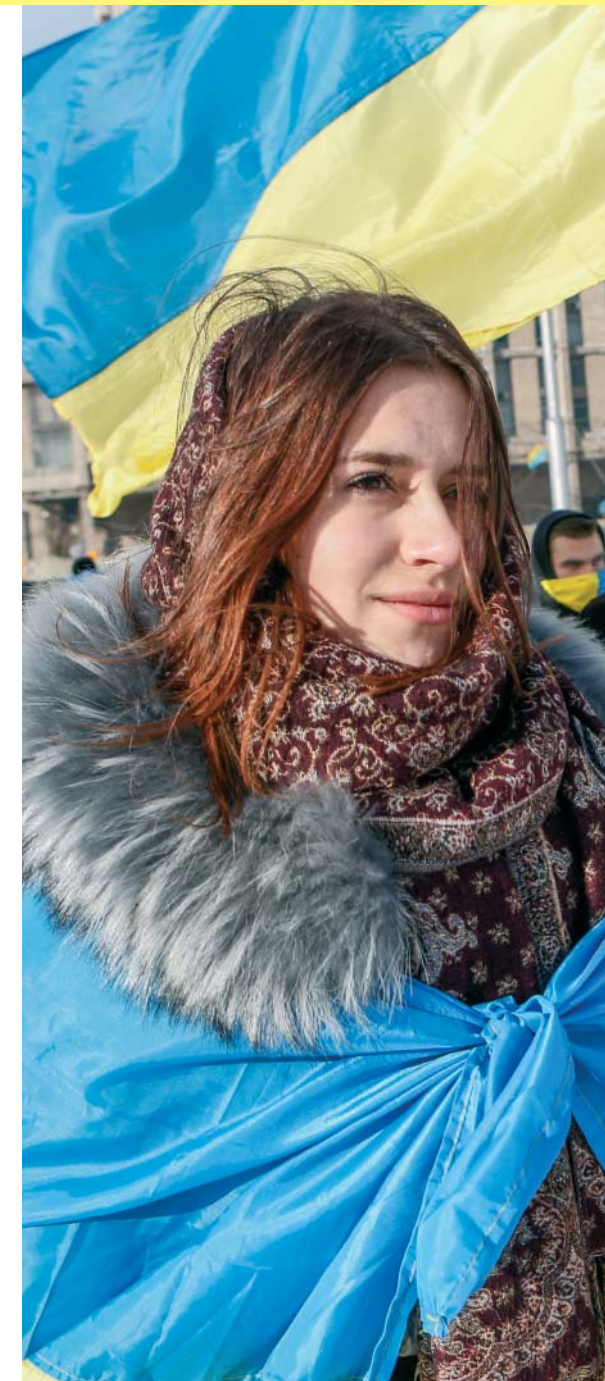
Анна Гулевська-Черниш, ініціатива «Родина. Майдан»

Серед жінок на Майдані є правозахисниці, адвокатки, журналістки, жінки, які стоять на барикадах – це, як мінімум, половина Майдану. Тому так принизливо було чути зі сцени щось на кшталт «жінки, зробіть приємне чоловікам, їм треба розслабитися...». Це більше схоже на ескорт-сервіс, а не подяку жінкам за те, що вони беруть участь у житті Майдану на рівні з чоловіками.

Ніна Потарська, активістка

Я бачила на Майдані сотні жіночих ролей. Там жінки не тільки нарізали бутерброди і розносили чай. Там – жінки, які знають, що без них революція не відбудеться, і вони беруть на себе те, що їм у силах зробити.

Марія Дмитрієва, блогерка

СПРАВЖНІ РОЛІ СУЧАСНОЇ ЖІНКИ

Майдан творили жінки і чоловіки. Нарівні. Однак у ЗМІ й у свідомості громадян закріпився образ лиш чоловіка-героя. Суворий, із втомленими очима, рішучий, обвіяний чорним димом на тлі палаючих шин, на барикадах, герой... Не без того!

Однак за цим героїзованим, поетичним образом чоловіка-воїна часто не було видно багато іншого, справжнього, правдивого. Майдан не відбувся би без жінки.

Прикро, але в ЗМІ, у наметовому містечку Майдану, на барикадах, а часто й у ставленні чоловіків роль жінки зводилася лиш до того, щоб готувати їжу, усміхатися, підтримувати моральний дух...

Але Майдан – це сотня жіночих ролей! Активістки, журналістки, ті жінки, які організували роботу волонтерських служб, організаторки «Відкритого університету», ініціаторки Бібліотеки Майдану... А ще жінки, які налагоджували логістику Майдану, супровід поранених у лікарнях, варту в лікарнях, щоб не викрадали протестувальників. Жінки — ініціаторки перевезень поранених в інші області для отримання медичної допомоги, лікування закордоном, перекладів інформації для закордонних ЗМІ, збору коштів для поранених і для родичів загиблих. Жінки у Самообороні Майдану, жінки, які проходили вишкіл під керівництвом армійських чинів, жінки-лікарки, жінки, які виносили поранених під час обстрілу снайперів, автомайданівки, адвокатки, жінки-психологи, перукарки, співачки, жінки-політики...

Про різноманіття жіночих ролей почали говорити згодом, коли самі жінки зауважили, що вони на Майдані не лише для того, щоб готувати бутерброди.

У книжці «Майдан. Жіноча справа» зібрані історії сімнадцяти жінок, які брали активну участь у Майдані, творили його. Ці історії –

щирі, прості, емоційні, живі. Мені як журналістці надзвичайно пощастило з героїнями – вони без пафосу розповідали про себе, свої вчинки, мрії, страхи, про віру в Майдан і майбутнє. Вони – із тих, хто беруть на себе відповідальність за створення нової України і рішуче діють.

Унікальність видання «Майдан. Жіноча справа» у тому, що тут описані не тільки спогади очевидиць. У виданні представлені важливі соціальні ініціативи, які виникли на хвилі Майдану, і тепер втілюються в життя, сприяючи розвитку громадянського суспільства в Україні. І в цьому важливу роль відіграють саме жінки.

Я не можу говорити про те, хто організував Майдан і чи було комусь це вигідно. Уже хоча б тому, що не бачила ані документів, ані наказів, ані «актів виконаних робіт із повалення режиму Януковича»... Не вважаю себе активною учасницею Майдану. Я боялася обманутися. У такій велетенській, стихійній, живій структурі, як Майдан, мені було не все зрозумілим. Чому саме ці політики очолили Майдан? Чому за їхніми палкими словами не було рішучих дій? Чому віддано наказ за мінусової температури використовувати водомети проти беззахисних громадян? Чому в мирний час розстрілювали людей...

Однак я знову і знову приходила на Майдан: і в своїх журналістських матеріалах переважно писала про людей Майдану. Часто не без захоплення і здивування. Спілкуючись із людьми – відвертими, натхненними усім, що відбувається, утомленими, але рішучими, – я розуміла, що якраз їх я не могла би зрадити, не могла би зрадити їхній вірі. І ці люди стали моїм Майданом.

**Ірина Виртосу,
авторка та упорядниця
видання «Майдан. Жіноча справа»**

МАЙДАН – ЦЕ НОВІ МОЖЛИВОСТІ

Майдан «зробив» чоловік зі зброєю на барикадах. Та чомусь про те, що там були жінки, говорили вкрай мало. Готуючи до друку видання «Майдан. Жіноча справа», нам важливо було розповісти про жінок, які творили Майдан. І жінки там насправді дуже різні. За віком, соціальним статусом, місцем проживанням, рівнем заробітної плати тощо. І в кожній з них був «свій» Майдан! Заради чого вони вийшли.

У мене також є «мій» Майдан. Для мене Майдан – це мої діти і краще майбутнє для них. Для мене Майдан – це моя робота, і мені дуже пощастило, бо я маю можливість робити те, у що вірю. Моя робота – створювати кращі можливості для жінок і допомагати тим, у кого цих можливостей немає. Тому Майдан – це також нові можливості, це власне європейські цінності, які ми відстоюємо для України.

Мені було цікаво і водночас дивно дізнатися, що в Європі і в Україні інакше розуміють, що є «європейськими цінностями». Нещодавно я мала змогу бути присутньою на дебатах кандидатів у Європарламент. І там розмірковували про перегляд концепції Європейського Союзу, хтось говорив про співчуття іншим людям, постійно лунала риторика про Україну... Один представник соціалістичної партії виголосив думку про те, що Україна взагалі немає власної історії, що ми – зовсім молода країна, і він особисто був на президентських виборах у Харкові, мовляв, там усе пройшло чесно і прозоро.

Я спробувала пояснити цьому «полум'яному» політику, чому він не правий. А потім запитала в нього, щоб він сказав тим людям, які своє життя віддали за те, що вважали європейськими цінностями. А це якраз права людини, верховенство права, демократія, боротьба з корупцією... Розгорнулася велика дискусія. Провідною думкою стало те, що не всі в Європі вважають, що ці речі «працюють» на сто відсотків. Але ж Майдан і є початком чогось великого, нового, і він справді про цінності, які ми

вважаємо європейськими... І війну, що, на жаль, розгортається на території України, ми не виграємо без цих простих, базових цінностей. Дуже важливо щоб працював закон, щоб ми поважали один одного, були відповідальними в роботі. Якщо цього не буде, ми знову повернемося до того принизливого існування, власне проти чого виступив Майдан.

До Майдану наврядчи хтось із нас серйозно думав про майбутнє, майбутнє у масштабному розумінні – майбутнє країни, кардинальну зміну системи, зміну себе. Майдан відкрив нам ці нові можливості. Мені здається, українське суспільство довело: і жінки, і чоловіки дуже чітко усвідомлюють, що значить мати почуття власної гідності. І Майдан для них – це можливість реалізувати себе в тому, що вони вважають правильним.

Особисто я з Автомайданом ночами патрулювала вулиці Києва... Я не могла спокійно читати, що в центрі мого рідного міста, де виросла я, мій батько, мій дід, де ростуть мої діти, блукають тітушки – проплачені тодішньою владою небезпечні люди, які руйнують те, що мені надзвичайно дороге. Тож мій Майдан – це також і захист того, у що я вірю.

Майдан насправді не тривав чотири місяці, триває Майдан і досі, і я вірю – триватиме надалі. Я переконана, що наступна стадія Майдану буде більш креативною, а потужна енергія Майдану перетворюватиметься в конкретні справи.

І це доводять жінки, про яких ми маємо нагоду розповісти в нашому виданні. Дуже хочеться, щоб через п'ять років або й раніше ми повернулися до цих історій. І знову запитали в жінок: чи справдилися їхні очікування, чи їхня віра трансформувалася в реальні справи, чи стали вони сильнішими. І в другому виданні ми написали б вже не про те, що жінки робили на Майдані, а як вони втілюють ідеї Майдану в своєму житті.

Наталія Карбовська,
Голова правління Українського жіночого фонду

Про ініціативи жінок Майдану

Я би не хотіла, щоб на Абетці заробляли гроші...

Євгенія Мелеховець

*22 роки, Київ – Париж
Авторка Абетки Майдану*

Студентка Вищої школи прикладного мистецтва
(Institut Supérieur des Arts Appliqués, LISAA)

Я живу в Парижі. Я тут тільки навчаюсь і не маю на меті залишатися. Коли почалися події на Майдані, хотілося страшенно все кинути і приїхати додому. Та не було можливості через документи. Тому на початку я брала участь в Євромайдані, як кажуть, у складі «диванної сотні». Я сиділа в соцмережі, щось перепочувала, писала слова підтримки.

Нарешті мені вдалося прилетіти на деякий час додому, і я майже одразу поїхала на Майдан. Це було якраз перед подіями на Грушевського. Пригадую, як мій друг провів мені «екскурсію». Як побачила наметове містечко і людей, які все це утворили, – у мене відразу сльози...

Там провела майже тиждень. Повернулася в Париж, а на наступний день почалися перші сутички на Грушевського¹. І тоді я зрозуміла, що треба щось робити. Та єдине, чим я могла допомогти, – це інфографіка. Я малюю в графічних програмах. Сюди, за кордон, інформація доходила дуже спотвореною. Наприклад, у французьких газетах подавалися якісь «нереальні» цифри. На віче вийшов мільйон, а в усіх газетах двісті чи триста тисяч. І це такі шановані французькі видання, як «Le Figaro», «Le Monde». Це було несерйозно. Я навіть виправляла ці цифри, фотографувала й вивішувала виправлену статтю в себе на сторінці у фейсбуку.

Пізніше я зрозуміла, що потрібно робити англійську графіку. Для Майдану в Україні дуже багато було інформації, інфографіки, плакатів. Художники, дизайнери, графіки створювали чимало цікавого. Але іноземною мовою майже нічого не публікувалося.

Тож я почала малювати криваві постери англійською і французькою. Так, як я це бачила. А коли я розмістила їх на своїй сторінці соціальної мережі, то вже за кілька годин ці малюнки перепостили понад п'ять тисяч користувачів. Френди-іноземці відразу почали запитувати, як допомогти.

Також до мене звернулися з Євромайдану в Парижі, які кожного дня проводили маніфестації. Тож для них я почала робити невеличкі листівки, яких роздруковували тисячними тиражами й роздавали просто на вулиці.

Я створювала інфографіку для іноземної публіки, щоб вони розуміли, що дійсно відбувається в Україні. Усі дані старанно перевіряла. Усе це я «штампувала» ночами – замість роботи, замість навчання, замість відпочинку. Сподівалась хоч чимось допомогти.

Це була моя особиста інформаційна війна.

Ініціатива: Абетка Майдану

Гостра фаза революції вже закінчувалася. Стільки всього цікавого створили про Майдан! Та мені хотілося зробити щось одне, узагальнююче, щоб у ньому вмістилося все те, що відбувалося за час революції.

Так, на Майдані дуже багато старих слів набули нового значення. Ще рік тому, хто міг би подумати, що від простого слова «беркут» буде тіпати? Із цього почала «народжуватися» абетка Майдану. Я добирала «оновлені» слова, і до них намалювала перші п'ять літер своєї абетки. Для «тестування» запустила їх у соцмережі.

¹ 16 січня 2014 року Верховна Рада прийняла низку законів, які фактично нівелювали всі громадянські свободи та права. Серед громадськості ці закони отримали назву – «драконівські», «диктаторські» тощо. Це стало поштовхом до перших збройних сутичок на вулиці Михайла Грушевського 19 січня. (Тут і далі примітки авторки).

Усі малюнки я робила в ілюстраторі, придумувала короткий ємний текст. Усе це забирало дуже багато часу. Навіть спочатку подумала, що зупинюся на п'ятьох літерах. Коли ж я показала їх своїм друзям, вони дуже швидко підхопили цю ідею і почали мені допомагати. Без них би я не впоралася.

Наприклад, я писала у соціальних мережах про те, що в мене немає літери «І». У коментарях мені кидали можливі слова, хтось брався розробляти літеру в ілюстраторі.

Тож Абетка Майдану – це результат колективної думки і роботи. Я постійно радилася. Так, я не одразу зрозуміла слово «тітушка²» і як воно відображає революційні події. Для цього мені довелося зануритися в Інтернет, щоб дізнатися історію слова.

Я не очікувала такого сплеску уваги до своєї абетки. Хтось запитував, чи можна її роздрукувати, щоб повісити у себе на стіні. Дехто навіть хотів за нею вчити своїх маленьких дітей читати. Я ще пожартувала, що тоді потрібно замалювати деякі букви... Навіть промайнула думка, що, певно, потрібно було створювати і цензурну версію. Звісно, за цією абеткою не можна навчити дітей. Вона жорстка. Це проект гостро-соціальний з гумористичними елементами.

Отримала ще кілька пропозицій комерційного використання своєї абетки. Я не знаю, наскільки масштабна була пропозиція, та спочатку я злякалася... А потім подумала: я би не хотіла, щоб на Абетці Майдану заробляли гроші. Бо там є і Небесна Сотня, і барикади, і дуже багато важливих символів.

Я не можу спокійно дивитися, як на Майдані продають чашки з принтами, як горить шина, палає Будинок профспілок України³ тощо. Це мене глибоко обурює.

Майдан – це демонстрація низової організації

Майдан показав свою волю. Для мене Майдан – це демонстрація неймовірної низової організації. Я не знаю, який би народ зумів так організуватися за короткий час. Я була шокована, коли вперше побувала на Майдані: ніхто ніким не керує, ніхто не каже, що виконувати, – сам встаєш і сам робиш. Далі події розгорталися дещо інакше, наприклад, долучилися політики. Та із самого початку – ми не були маріонетками.

Мої однокурсники в Парижі спочатку заздрили: що в нас революція, вияв такого героїзму. Французи пережили свою революцію, але це було так давно. Заздрили і в творчому плані: мій арт мав соціальний вектор, а це набагато сильніше і цінніше в мистецькому колі.

Та після першої крові їхнє ставлення до Майдану змінилося. Пам'ятаю, як ми зі своїми однокласниками і викладачем зібралися разом, я показувала відео, фотографії. Вони були вражені. Раніше Майдан для них був звичайним екшном – революція, бійка, хтось стріляє, летить каміння... Тепер вони розуміли, що за кожною подією чиясь доля, чийсь біль. І все, що відбувається, – справді трагічно. Хтось підключився допомагати, я розповсюджувала інформацію із перекладом, давала рахунки, куди можна було надсилати гроші, дехто ходив зі мною на мітинги в Парижі.

Водночас іноземці були в захваті, що наші люди спроможні на героїчні вчинки, а їхні – ні. І мені казали: *«Пробач, для тебе звучить жорстко, але в нас такого шансу немає. І ту жертву, яку ви робите, можливо, вона того варта. Так, усе трагічно. Але ви пожертвували таким заради світлого майбутнього, а ми – ні»*. Так українська нація виросла в їхніх очах.

² Тітушка – той, хто зазвичай за гроші готовий провокувати, ображати, навіть чинити насильство над активістами мирних акцій протесту. Назва походить від прізвища Вадима Тітушка, який побив на одному з мітингів 2013 року за нізачо журналістів – Ольгу Сніцарчук та Вадима Соделя. Під час Майдану тітушок спеціально привозили до Києва з регіонів України для виконання різних завдань – розвідувати, як організовано наметове містечко на Майдані Незалежності, створювати масовку на Антимайдані тощо.

³ Один із ключових штабів Майдану, як і Український дім, Київська міська держадміністрація (КМДА), пізніше – Жовтневий палац, готель «Україна».

На Майдані я стояла для масовки...

Тамара Бенюковська

56 років, м. Київ
Учасниця Майдану

Підприємець

У бізнесі – вже третій рік самі збитки. Як прийшов Янукович до влади, то перший рік ще було так-сяк, а вже у 2012–2013 роках підприємці вимушені були брати кредити, щоб хоч якось викрутитися. І це не стільки через велику конкуренцію на ринку, скільки наша економіка мала серйозні проблеми.

До перших жертв – вбивства хлопця з Дніпропетровська Сергія Нігояна і білоруса Михайла Жизневського – на Майдані Незалежності я була випадково: тільки як бігала обмінювати гроші в банку, недалеко від Будинку профспілок. Помічала тут лиш бруд і мала в душі якусь відразу до всього. Але як сталися перші смерті вийшла на Майдан як протестувальниця. Тоді вийшло багато людей.

Майдан – це неймовірний дух патріотизму

Йдучи перший раз на Майдан, мала собі таку думку: у нашої молоді в житті немає жодної ідеї, народ настільки песимістичний, байдужий, і якщо, не дай Боже, війна, то ніхто не стане за Україну воювати. Тому що наша молодь свою країну і всерйоз не сприймає.

Аж тут, на Майдані, я відчула неймовірний дух патріотизму. Частенько показували історичні фільми, пробуджуючи національну свідомість, що ти є українець. Мені стало надзвичайно цікаво. Я багато слухала про історію України. І вже відтоді я на Майдан стала ходити постійно.

Торгівля йшла погано, тож я зачиняла свій магазинчик та йшла на Майдан. Як на роботу – кожного дня.

Саме були сильні морози, до мінус 14 – показувало інформаційне табло Будинку профспілок. Сама очима шукала бочку, біля якої можна було б погрітися.

І так біля цієї бочки я в перші дні могла простояти п'ять-шість годин. Рятували мене черевики на товстій підошві, я ще вдягала стару шубу. Ще знайшла якісь товсті штани, вдягала кілька пар, шапку... Ось у такій екіпіровці йшла на Майдан (і на роботу заходила також!).

Біля «нашої» бочки вже стали збиратися одні й ті самі чоловіки та жінки. Ми ділилися новинами, спілкувалися.

Багато там було підприємців. Ось вони й розказували, який йде на їхній бізнес утиск, які «відкати», особливо в західних областях. Так, один чоловік розповів, що сам він з Кіровограду, має невеличку фірму по геодезії. Але як тільки зайшли «регіони⁴», його одразу запросили в адміністрацію міста й запитали, як він збирається допомогти партії. Він здивовано відповів: «Якій партії? Чого б це? Я ж не належу до жодної». А вони вже йому порохували, який оборот має його бізнес і скільки він зобов'язаний віддавати. Дані, очевидно, взяли з податкової.

Чоловік відмовився. Але вже за рік чи два вимушений був закрити своє підприємство, бо «заблокували»: жодних замовлень у своєму регіоні не зміг отримати, викручувався якимись замовленнями із Вінницької області.

Він уже повернувся до них із проханням, що готовий віддати свій бізнес і працювати лише на посаді директора, аби тільки не закрити підприємство. Йому було шкода людей, які в нього працювали. На що йому відповіли: «Нам не потрібні ваші мізки, нам потрібні лише гроші».

⁴ Колишня провладна партія – «Партія регіонів»

Чула також, як закидають, що на Майдані люди стояли за гроші. А там реально вийшли підприємці, яких просто «задушили». Від 20 до 40 % «відкату» від прибутку з бізнесу!

Я із собою брала чай, бутерброди. На Майдан носила консервацію. Моя свекруха, їй 82 роки, спеціально виділила закатані банки зі свого погребу. Також передавала і гроші, і ліки, усе, що просили. Тоді взагалі люди багато приносили продуктів, речей.

На Майдані я стояла для «масовки». Я була переконана, що поки буде чисельний Майдан, доти він утримається, і його не розженуть. Ще на той час ніяких серйозних загроз, таких як у лютому, не було.

Якщо ж не буде цієї «маси» Майдану, то тих активістів поодиноці всіх поперебивають, повиловлюють, засадять у тюрму, просто знищать. Як сталося в Білорусі, Вірменії. Тому потрібно було втриматися, щоб не загинули ті хлопці.

А 18 лютого, коли пішов заклик йти в Маріїнський парк, я пішла із самого ранку. Була гарна погода, сонечко світило, і ми так колоною рушили до Маріїнки. Я там стала біля самого «Беркуту».

Потім підійшли хлопці із самооборони і наказали трохи відійти, тому що це небезпечно. 18-го числа у парламенті ставили на розгляд якийсь дуже важливий закон⁵, але вони його навіть у регламент не включили. А народ був налаштований рішуче. Тільки після цього пішов заклик штурмувати Верховну Раду. У перші ряди стали загони Самооборони.

Я була в перших рядах і я бачила, що не Самооборона перша почала, а саме «Беркут». Народ стояв сумирно, але щільними рядами. Тільки після того, як «Беркут» перший розпочав бійню, люди почали кидати каміння у відповідь.

Тоді-то я надихалася газу, бачила як вибухали світло-шумові гранати. Усе було... Так я там пробула кілька годин.

У той день мені потрібно було їхати до лікаря, маю проблеми зі спиною. Але після сеансу, знову поверталася на Майдан через метро «Арсенальна». Та тільки вийшла на вулицю, як зустріла людей, які кричали: «Не їдьте туди, там людей убивають. Повертайтеся на Майдан, усі на Майдан!».

Коли я дісталася до Майдану Незалежності, уже почали тікати з Жовтневого палацу. Наступав «Беркут» і йшла стрілянина. Бігли усі – і звичайні люди, хто там був, і із Самооборони, їх усіх відтісняли бійці-спецпризначенці. Дійшли аж до стелли⁶.

Постійно йшли бої. Жінок попросили підійти ближче до сцени. У той час соціальними мережами і в ЗМІ йшла інформація про зачистку Майдану, і чим більше буде людей, можливо, все минеться. Я ще думала, що чим більше буде жінок, може, й не чіпатимуть. Тому і стояла. Шкода тих дітей було! Вони ж їх повбивають. А страху за своє життя не мала.

У той день я пробула на Майдані до 2-ї ночі. Ще встигла зайти в Будинок профспілок. У вбиральні були дуже брудні кабінки, місцеві служби спеціально не відкачували каналізаційні стоки (міліція туди не пускала машини), щоб потім говорити про неймовірний бруд на Майдані. І метро закрили. Я ще написала своє звернення в Метрополітен, обурювалася, що через це дуже незручно. Усі ж розуміли, для чого закрили метро...

Додому я вже верталася пішки. А мені назустріч все йшли люди.

Віра: усе, що відбувається в Україні, має контролювати Майдан

Після того, як влада змінилася, у нас зменшилося розмитнування товару на 100 доларів. Чи надовго – не знаю. Але якщо зменшили, очевидно, в одній із їхніх «тіньових» схем якась корупційна складова випала...

⁵ 18 лютого у Верховній Раді починався черговий пленарний тиждень, на якому опозиція сподівалася домогтися голосування за повернення до Конституції 2004 року.

⁶ Колона із Матір'ю-Берегинєю на Майдані Незалежності.

Я продовжую відстежувати новини. Нещодавно слухала передачу про Польщу. Як вона стогнала два роки, поки хоч трохи змогла стати на свої ноги. Але ж зараз – це інша країна!

А сама переконана, усе, що відбувається в Україні, має моніторити Майдан. Щоб не було кулуарних домовленостей. На жаль, це наша психологія. А її потрібно змінювати. І для цього потрібно, щоб змінилося кілька поколінь.

Ми сподіваємося на краще, хоча ситуація надзвичайно складна. Але ще з часів перебудови я знаю, що треба закотити рукава і працювати. У мене троє дітей. І якщо в Україну зайдуть російські танки, я цього терпіти не стану! Я запишусь у Самооборону і буду захищатися. Я буду битися.

Майдан дав мені надію, що ти можеш щось змінити...

Оксана Чередніченко
 35 років, м. Київ
 Автомайданівка, активістка
 Громадської варти на Оболоні
 Працює в державній установі

Уся координація із Автомайданом йшла через фейсбук, основне місце зустрічі – Європейська площа. Пройшов заклик їхати на Межигір'я. Я теж приєдналася. Це було в той час, коли перший раз побили студентів, 29 листопада.

Як я потрапила в ті списки⁷, чесно кажучи, не знаю. Я ж лишила машину дуже далеко, та, очевидно, записували всіх навколишніх.

⁷ В інтернет були вивішені так звані «списки Автомайдану», в яких зазначалися дані про власника атомобіля: ім'я, номер машини, паспортні дані, адреса проживання. А також заклик здійснювати проти автомайданівців будь-який тиск.

⁸ Помаранчева революція (Помаранчевий майдан), організована кількома партіями, як наслідок на масові фальсифікації голосів на президентських виборах у жовтні 2004 року.

Щоправда повісток у суд я так і не отримала.

Ще трохи автомайданила з рідним братом. Чесно кажучи, він взагалі не знав, що відбувається в центрі Києва. Ставився до Майдану скептично... до першої спроби зачистки Майдану, 10 грудня. Мав зневіру після Помаранчевої революції 2004 року⁸.

Але після того, коли побачив, як калічать людей за нізачо, також приєднався і фактично був з Автомайданом більше, аніж я. Ми вже з ним у січні-лютому їздили шини збирати. Заїжджали на Дорогожичі в шиномонтажні, як їхали на дачу – збирали по дорозі шини, які залишали інші водії. Самого брата пускати було небезпечно, особливо, коли ДАІ пресувало, тож їздили удвох.

Ми за власні кошти купували бензин, з дачі забрали все, що могло б стати інструментом в боротьбі – арматура, труби, щити, все, що можна було використовувати в самообороні.

Саме була перша хвиля тітушок. Тож з Автомайданом ми їх також відстежували. Нам неабияк пощастило – ми чергували перед ніччю, коли колону Автомайдану загнали в пастку й жорстко побили.

Нас координатор трохи «поганяв» по місту, нічого особливого. Хіба пригадую одну кумедну історію. На околиці міста була розбита військова палатка, біля неї стояв військовий автомобіль, і там сиділо два якихось молодих хлопця. Ми туди під'їхали кількома машинами (Автомайдан вже поодиначки не їздив). Виявилось, ці хлопці – студенти, їм заплатили. Та сюди вивезли автобусом і просто покинули. Один сказав, що всі розійшлися, а вони залишились удвох.

Ми з ними поговорили, це ж просто діти... І залишили їх у спокою. Наприкінці вони вже просилися, щоб ми їх підвезли до метро.

Пізніше, по дорозі на Київ, зустріли ще трьох молодих хлопців.

Один кинувся тікати, так чкурнув у приватний сектор – не догнали. З іншими хлопцями розговорились: так само студенти, з тієї ж палатки, що і наші недавні знайомі. Не знаю, чи правду казали, але в кожного була своя історія. Один з хлопців жалівся: «Я без батька, в моєї мами діабет...».

Знаєте, моя мама теж має цукровий діабет, і я, і моя мала дитина... Я ж чомусь за 200 гривень не пішла? Певно, у кожного своя ситуація, і не мені судити.

Уперше, коли ковтнула газу, сталося під районним відділком міліції на проспекті Перемоги. Там «беркутня» побила активістів, які прийшли підтримати на суді, так званих, «Васильківських терористів»⁹. Саме в цей час заблокували одну з колон Автомайдану, пройшло повідомлення, що їм потрібна допомога. Я виїхала і була там не одна. Навпаки тепер ми своїми машинами і активістами зупинили загін «Беркуту» і почали вимагати, щоб бійці познімали маски і представились.

Я дуже запальна, тож мене хлопці навіть зупиняли, щоб не опинитися в самому епіцентрі. Я мала таку злість за те, що «Беркут» б'є беззахисних людей, калічить, вбиває... І найгірше, що на все це бійці реагують зі смішком. Один з командирів на вимогу зняти маску, глузуючи, відповів: «Може ще й роздягтися?».

Я – йому: «Як людей бити, так можна, а як показати своє обличчя – то ні?».

Коли ж організувалася Громадська варта Оболоні, я ще трохи вагалась, чи долучатися: страшнувало все-таки було так ночами виїжджати патрулювати район. І все ж їм зателефонувала.

Збори відбувалися кожного дня ввечері, обговорювалися плани на ніч і вже з півночі розпочиналося патрулювання. Громадську варту складали люди різної фізичної підготовки. Було багато

жінок. Дивилися, у першу чергу, за тим, щоб не було підпалів і мародерства, і тітушок, які нападали на людей.

Не встигла я до них долучитися (наприкінці січня), як... одразу потрапила в кадр. «5 канал» саме робив новину про Варту, журналісти взяли інтерв'ю і в мене. А я ж працюю в державній установі, і нас «неофіційно» попередили – не втручатися.

До слова, так само було і в 2004 році: я взагалі першою в список на звільнення була за те, що підтримувала Помаранчеву революцію.

Я і журналістів просила не показувати мене – та де там! Більше того, дали фразу, вирвану з контексту, мовляв, страшно виїжджати та що робити? Одразу розпочалися дзвінки, близькі запитували: «Боже! Тобі страшно. Що ж там відбувається?». Уже два місяці потому минуло, а мене моя бабця питається, чи досі я боюся.

Я не виїжджала на сутички. Який від мене толк як від вояки? Більш корисною була в якості водія, надавала свою машину: уже до мене підсідали сильні чоловіки. Люди втомлювалися фізично. То часом в ніч виїжджало три-чотири машини, а часом – і я одна.

Гадаю, ДАІ нас дуже добре «зчитували» за списками Автомайдану. Тому що нас час від часу зупиняли патрулі й прискіпливо допитувалися: «А що це у вас номера не протерті? Що це ви на аварійці їдете? Що робите посеред ночі?».

Майдан – це захист того, що тобі дороге

Я пішла у Громадську варту Оболоні, тому що це мій рідний район Києва. І я хотіла захистити те, що мені дороге. Усе моє життя пройшло тут.

Спала перед патрулюванням годинки-півтори і після нічної зміни мала хвилин 20 на сон. І все.

⁹ Справа «Васильківських терористів» стосувалася активістів організації «Патріот України», в офісі якої СБУ відшукало вибуховий пристрій. Зокрема, було вилучено листівки начебто із закликом підірвати пам'ятник Леніну в м. Борисполі Київської області, який уже задовго до того був демонтований місцевою владою. Керівництво організації та громадськість розцінило дії СБУ тиском на громадську організацію і як політичні репресії.

Виходячи на Майдан, не було інакшої цілі, окрім того, щоб пішла та влада, яка знущалась над народом. Хотілося б, щоб ця влада зникла з лиця землі. Особливо, коли бачиш всю ту несправедливість, коли в переходах злидні з дітками на руках... І як дізналася, що то за діти, і що їх накачують наркотиками, щоб вони постійно спали. І все це міліція покриває – одразу сльози на очах.

Моїй донечці Соломійці чотири роки. І, в першу чергу, я не хотіла, щоб вона жила в такому суспільстві. Просто... до болю не хотілося. І мама мене в цьому підтримувала. Ми домовлялися: хтось глядить за дитиною, інша йде на Майдан. Моя мама теж туди постійно рвалась, та вже мені було за неї страшно.

Майдан дав мені надію, що ти можеш щось змінити. До нього в більшості людей був дрібний інтерес: як прожити, як купити машину чи взяти кредит. Як на мене, не було глобальної думки, щоб щось змінити на краще в Україні та в світі. І Майдан показав, що можна! Хоча, на жаль, без крові не обійшлося. Більше того, мені здається, якби не ці жертви, то нічого б і не змінилось. Фактично це вони здобули перемогу, а ніякі не політики.

Ініціатива: створення організації, яка опікується пам'яттю загиблих

Сьогодні Майдан дав можливість вибирати абсолютно на всіх рівнях, і що головне – мати можливість відкликати тих, хто не впорався зі своїми обов'язками. Одна з моїх колег сказала одну гарну річ: потрібно ввести кримінальну відповідальність за недотримання своїх передвиборчих обіцянок. Переконана, тоді не було б цієї брехні.

Хотілося б хвилю добра спрямувати на людей, які були поза межами Майдану. Вони, на жаль, не відчули її.

Щоправда зараз досі не можу себе пересилити поїхати на Грушевського. Дорога до моєї роботи якраз пролягає через цю

вулицю, і я знаю, що вона відкрита. Та не можу себе змусити – їду в об'їзд.

Я була другої ночі, як розпочалося протистояння на Грушевського. Із братом чи з кумом, не пам'ятаю. Не могла вдома всидіти. У саме пекло не лізла, але допомагала, чим могла. Там і надихалась газу, і перепало від світло-шумових гранат. І все це страшно...

І тепер їздити через Грушевського, знаючи, що там уже все прибрали. От тільки недавно сходила туди пішки, поклала квіти. І бачила, як машини там одна за одною... Я цього не розумію. Не той зараз час, щоб усе так просто знівелювати.

Прикро бачити, і як посадовці, які винирнули на хвилі Майдану, просто зраджують нас, людей. За сорок днів із дня загибелі Небесної Сотні нічого практично не зроблено, і таке враження, що треба підіймати наступний Майдан, але мені бракує сил...

Сьогодні із нашою громадською організацією, яка була створена учасниками Майдану, висуваємо питання про перейменування вулиць. Однак на законодавчому рівні все не так просто. Ми також постійно контактуємо з близькими наших загиблих хлопців, опікуємося пам'яттю наших героїв.

*Хлопців привозили один за одним. У наручниках,
в автозаках, з міліцією...*

Анна Сараніон

*26 років, м. Київ
Координаторка
Варти швидкої допомоги*

Стиліст

Коли побили Автомайдан всередині грудня, до мого чоловіка Олега зателефонував його друг і запропонував патрулювати місто. Тоді я подумала: *«Якщо в мене немає машини і патрулювати місто не можу, то можу щось інше»*. Зустрівшись на наступний день з активістами, ми зрозуміли, що перша на часі допомога – бути в лікарнях.

Я не бачила сенсу просто стояти на Майдані. У мене немає ніякої зброї, бронешитів, я не вмію і не хочу кидати коктейлі Молотова (вважаю, це не вирішуватиме проблему). І я не підтримую насильство. Можливо, як самозахист, але виходити спеціально і стріляти – це не для мене.

Ми прийшли в Жовтневу лікарню, однак абсолютно не знали, з чого починати. Я вирішила піти на хитрість. Почали розпитувати в якогось лікаря про нашого уявного друга із вигаданим ім'ям. І мені відповіли: *«У нас такого нема, але ж ви розумієте, що навіть, якби і був, ми б не сказали»*.

Хоча в тій лікарні була посилена охорона, та стояли якісь підозрілі машини. Хто це був – чи СБУ, чи міліція, – я не знаю. Але ми зрозуміли, що є необхідність чергувати в лікарні, щоб звідти не забірали активістів у СІЗО чи на суди.

Побачили, як якийсь чолов'яга приїхав на швидкій. У нього було

поранене око, потрапив осколок. Отже, він з Майдану. У лікарні працювали свідомі лікарі, вони не телефонували нікуди, не «здавали», що тут лежить поранений.

Цього чоловіка розмістили в палату, ми організували за ним догляд, запитували, чи щось йому потрібно. Чоловік відмовився.

У той вечір ми просиділи в Жовтневій лікарні десь до години третьої-четвертої ранку, сюди підтягнулися і афганці. Розмова з одним мені дуже запам'яталася. Афганці знають, що таке війна. Утім, вони надто готові іти в бій, вони занадто різкі, часом можуть і спровокувати, бо їх дістало від несправедливості.

Але той афганець, із яким я познайомилася, мені розказував, що на Майдані стояли хлопці, «хлопчики», яких пустили або не пустили батьки. І вони кидають ці коктейлі Молотова, вони хочуть війни. Та вони не розуміють, що таке війна. Тобто, для них це якісь «війнушки», комп'ютерна гра, яка з моніторів перемістилася в реальність. Вони не знають, що таке кров, хоча кров уже пролилася.

І він тоді сказав: *«Не дай Бог їм дізнатись, що таке війна. Ми війну пройшли і ми цього не хочемо. Але люди готові воювати»*. Його слова мені запали в душу, ще подумала: якщо була людина каже такі речі, то можливо станеться щось страшне, і треба до цього готуватись.

Після першої ночі чергування ми вирішили створювати Варту в лікарні на постійній основі. Нашим об'єктом стала Лікарня швидкої допомоги (ЛШД), яка розташована на Братиславській, 3, біля ринку «Юність».

ЛШД – важка лікарня. Туди привозять людей із найскладнішими пораненнями і травмами. Там я провела близько двох місяців на чергуванні.

Спочатку ми туди приїхали чергувати на півдня, а лишилися на дві доби. Просто без сну. Хлопців привозили один за одним.

У наручниках, в автозаках, з міліцією. Половина з них мала запухлі обличчя, вони нічого не бачили...

Хто вони? Політичні в'язні? Вороги народу? Це ж звичайні люди, які може просто їхали через Майдан додому, на них чекає дружина, батьки, діти. Я подумала, що це могло статися зі мною чи ще з кимось.

Перше, що ми вирішили, це записувати їхні прізвища, імена, щоб ці люди не зникали. Також питали, чи є в них адвокат і чи потрібно повідомити родину.

Переважно всі вони були в подертому одязі, заюшеному кров'ю. Тож ми їм почали діставати новий одяг. Ще їм потрібна була їжа, ми шукали продукти.

Ми навіть встигали жартувати, я писала записки пораненим: *«Хлопці, замовляйте, що ви хочете, складайте меню»*. Їм вже приносили, як то кажуть, перше, друге, третє і компот з десертом.

Також зносили книжки, якщо треба – запрошували перукаря. Функції Варти в лікарні поступово розросталися, а по суті, ми робили все, що було нагально.

У ЛШД є спеціальна палата, на кшталт камери в СІЗО, і там лежать хворі, які перебувають під слідством. Не дай Бог взагалі туди потрапити. Це ув'язнення, це страшна лікарня... Та після двох місяців чергування вона стала мені рідніше за мою орендовану квартиру. Бо додому я приходила тільки на дві-три години переночувати, а в ЛШД була постійно.

Тож так ми носили в ці камери передачки, а від затриманих отримували записки із словами подяки, наприклад, *«Слава Україні»* і *«Ми вас любимо, дякуємо за підтримку»*. Ще писали, що вони відчували через ці ґрати. Це було дуже щире спілкування. Мені здавалось, що я кожного знаю особисто, хоча я їх не бачила. Я навіть не знаю, хто є хто. Як це все кинути, це вже твої друзі. Це друзі, за яких ти відповідаєш.

Коли хлопців перевели під домашній арешт і працівники міліції (нормальні люди!) дозволили мені заходити в палату, я не одразу впізнавала своїх «підопічних». Знала ж їх тільки за прізвищами. А в лікарню їх привозили зазвичай вночі, вони були в жахливому стані...

Від цих людей йшло таке людське тепло, а ти всього лиш принесла газету. Довгий час вони взагалі не хотіли розповідати, що з ними трапалося на Майдані. Потім, коли ділилися своїми історіями, я постійно думала, що вже ніколи не кину ЛШД. Наприклад, один чоловік з другом їхав машиною додому, за кермом була дружина. Тож його дружину виштовхали, сказали іти геть, а чоловіків побили, машину вщент розвалили... Та чоловік каже: *«Мене не хвилював я, мене хвилювала дружина, бо в нас маленька дитина...»*.

У ЛШД лікарі запитували мене, хто я. А я ж не медик, не санітарка, ні укол не можу зробити, і хоч крові не боюся, але її запеклу на ранах витерти не могла. А потім ти... до цього звикаєш. Це не погано. Для лікарів взагалі – то є їхня робота. Везуть на каталці поранену людину, а ти можеш їсти... цукерку.

Після трьох-чотирьох тижнів чергування я заходила в магазин і не могла вибрати, що купити, забувала, що я їла упродовж всього часу, сторонилася людей. Я навіть почала побоюватися, коли все закінчиться, чи зможу я повернутися до нормального життя? Зараз усе гаразд. Стільки роботи, що немає часу депресувати.

Я – стиліст. Для мене краса – це найголовніше. Десь на другому тижні чергування в мені прокинувся сум... чи егоїзм. Я так хотіла вдягнути сукню! (А їх у моїй вінтажній колекції – близько двохсот). Та як? По-перше, немає часу. Встригнула у джинси – і бігаю з поверха на поверх, яка там сукня! По-друге, сукня – це свято. А країні було не до веселощів. Мала кілька днів, коли я вбиралася у спідницю, трохи фарбувалася, то мене хлопці і не пізнавали.

Коли вже затриманих виписували, я щиро плакала від радості.

Ініціатива: відстоювати територію громадськості

У нас дуже багато будівель, дуже багато землі, яка належить колишній владі, і я впевнена, що буде справедливо усе віддати громадськості. Наприклад, Український дім повинен належати людям, щоб приміщення використовували для громадських заходів, виставок, відкритих лекцій, інших активностей, і все це без орендної плати. Слід почати відстоювати наші місця.

Після Майдану в мене з'явилось більше витримки, я стала більш активно в громадському секторі. Майже всі друзі здивувалися моїй переміні. Я і раніше не мовчала, але не знала, куди «кричати» про несправедливість. Тепер більшість людей на Майдані вже знають, куди йти і що говорити, якщо відчуватимуть несправедливість. І я мовчати не буду вже. Так можна все життя промовчати. Усе змінилось в моєму житті.

Майдан – це людяність

Мене дуже вразило, як люди почали відгукуватися. І не просто їсти приносити, а пакуночки обв'язувати стрічками, писали теплі слова побажання. І ці люди – це небагаті люди, без великих статків.

Як на мене, це свідчить про те, що все-таки ми об'єдналися, шкода, що таким шляхом. Це свідчить про те, що в нас є солідарність, в нас є взаємоповага, підтримка. До нас якось прийшов чоловік, який поведився надзвичайно зверхньо, утім, він залишив гроші, і робив це не для того, щоб про нього писали як про героя. Отже, і в нього прокинулося почуття відповідальності.

Люди йшли, бо розуміли, що завтра можуть вбити їхнього чоловіка, дружину. А їм ніхто не допоможе, крім них самих. Я бачу, як у людей, з одного боку, прокинулись почуття патріотизму, з іншого – просто людяність. А це є також європейськими цінностями.

Жінок було більше, ніж чоловіків, а показували їх лише як машину для нарізання бутербродів...

Олена Шевченко

*31 рік, м. Київ
Представниця Жіночої сотні,
організаторка курсів самооборони для жінок
Голова громадської організації «Інсайт»*

На Майдан я вийшла із самого початку акцій спротиву. Добре пам'ятаю день, коли уряд вирішив зупинити євроінтеграцію. Я тоді була в Стокгольмі на робочій зустрічі і мала повертатися до України. Тоді ще подумала, що це лише початок. Так власне і відбулося.

Так склалося, що офіс моєї організації – у самому центрі Києва, тож ми були на Майдані майже кожен день. І ніяк не могли залишатися осторонь. Пригадую, як мене вразила мобілізація людей після розгону студентів. Ми всі тоді були на Михайлівській площі.

Ініціатива: Жіноча сотня імені Ольги Кобилянської

Жіноча сотня імені Ольги Кобилянської була створена у відповідь на весь той кричущий сексизм, який проявився на Майдані. І ця революція гідності для мене стала лакмусовим папірцем дискримінації та зневаження жінок в нашій країні. Адже під час Майдану жінок було навіть більше, ніж чоловіків, а показували їх лише як машину для нарізання бутербродів та підтримки чоловіків. Чоловіків же чомусь вважали справжніми героями, незалежно від того, де вони були – на Майдані чи ні. Це пригнічення та зневага підштовхнула нас до того, аби створити Жіночу сотню.

Насамперед наша мета – це надати жінкам голос та видимість, показати, що жінки присутні в усіх сферах і вони мають бути

представлені на рівних. Показати, що героїство – це не лише стояти на барикадах, а й висвітлювати події, захищати арештованих у судах, брати участь в Автомайдані, вести просвітницьку роботу.

І вважаю, що ми своєї мети досягли. Адже вперше за кілька років ми побачили серед нас «звичайних» жінок, не активісток, яких просто дістала вся ця зневага.

Курси самооборони від початку були покликані створити безпечну групу, де жінки могли б переборювати свої психологічні страхи перед фізичною агресією, адже, на жаль, жінок від самого народження цьому не вчать. Їх навчають лише, що треба чекати свого чоловіка-захисника. Абсурдна позиція. Усі люди рівні і мають мати однаковий доступ до будь-якої фізичної активності, курсів, бойових мистецтв. Це може знадобитись будь-кому.

Ми, жінки, зачепили живу тему – роль жінки, захист її прав, зміна стереотипів щодо неї, заборона дискримінації або сексистського ставлення. Немає таких обмежень, що жінка може робити на Майдані, а чого – ні. Майдан – унікальне місце, де виникають найрізноманітніші ініціативи. Це дивовижний шанс, який випадає в житті. Насправді у жінок багато можливостей, але той страх і побоювання, ті стереотипи, які нав'язує нам суспільство, обмежують їх.

Майдан – це власний спротив несвободі

Для мене Майдан, перш за все, власний спротив несвободі – внутрішній, зовнішній, будь-якій. Майдан – це не місце для мене, це позиція мене як громадянки, жінки, представниці ЛГБТ¹⁰-спільноти. Це моя боротьба з насильством у будь-якому його прояві.

Я очікувала від Майдану і досі маю надію на докорінну зміну системи, а це означає, що нам усім треба змінитися. Я не впевнена,

що це відбудеться швидко. Але шанси зараз в Україні великі, і ми маємо їх обов'язково використати.

Також сьогодні треба налагодити діалог між громадянським суспільством та державою, ми повинні контролювати чиновників, мати доступ до прийняття рішень. Думаю, що це потрібно любіувати саме зараз.

Упевнена, що чиновникам треба відвідувати тренінги з прав людини. І ми могли б це для них організувати, навіть безкоштовно.

...Без жінок Майдан би не відбувся

Марія Дмитрієва

38 років, м. Київ

*Лекторка Відкритого університету
Майдану, майбутня мама*

Блогерка, феміністка, перекладачка

Фізично на Майдані я брала не дуже активну участь, бо хворіла і подумала, що будучи вагітною туди ходити не варто. Не дай Боже штовхнуть, не дай Боже підхоплю якийсь вірус.

Та більшість свого часу я присвячувала тому, щоб спілкуватися з людьми про Майдан в Інтернеті – я веду блог. А ось мій чоловік «відпрацьовував» там за двох. І ходив там, і бився, і «беркутів» ловив, і брав участь у масовій ході та інших заходах.

А вдома я вела інформаційну війну. Одного разу я запропонувала лекцію про історію жіночого руху для «Відкритого університету». Організатори дуже зацікавилися темою і надали мені час. Не зважаючи на те, що це було перед самим Новим роком, у

¹⁰ ЛГБТ – термін на позначення спільноти, до якої належать лесбійки, геї, бісексуали, трансгендери.

понеділок та ще й в обід, там зібралося людей з тридцять, а то й трохи більше. Люди із зацікавленням слухали, ставили питання, можна сказати, що це була доволі успішна лекція.

Удруге, коли мене вже запросили киянки з Жіночої сотні імені Ольги Кобилянської, я охоче погодилася.

Для мене було важливо підіймати питання, як описується роль жінок на теперішньому Майдані – не тільки власне поміж палаток і барикад, а й у ЗМІ, яка пише про Майдан. І я постійно ділилася із журналістами матеріалами про жінок. Щоб не зважаючи на ті ролі, які обирала для себе жінка на Майдані, – традиційні, нетрадиційні, цікаві, важливі ролі, – щоб вона усвідомлювала, що її роль ніхто не має права зводити лише до ролі обслуговуючого персоналу.

І навіть коли жінки лише годували чоловіків і нічим більше не займалися, одного цього достатньо для того, щоб ми могли сказати, що без жінок Майдан би не відбувся.

Саме через інформування про український жіночий рух і участь у Жіночій сотні я бачила свою роль на Майдані. І скільки вистачало моїх сил, до цієї теми – ролі жінки у суспільстві – привертала увагу.

Після першої лекції найбільше питань було чомусь про лесбійок, бо я сказала, що в нашій країні, на щастя, двоє жінок можуть собі спокійно жити під одним дахом. І нікого не обходить, як вони організують своє життя.

Кілька старих чоловічків, яких, певно, вразили дещо революційні для них речі, почали мені дорікати, мовляв, це ж загроза національній безпеці і демографії! На що я відповіла: *«Чого це загроза? У цих жінок зазвичай є свої діти чи взяті з дитячих будинків. От як раз вони нашій демографії ніяк не загрожують»*.

Після другої лекції – а там було більше жінок – питали, коли ми будемо легалізувати проституцію? На що мені довелося

пояснювати, що проституцію легалізувати не можна, бо це фактично узаконює пригноблення жінок. І краще брати модель, започатковану в Швеції, – криміналізація клієнтів. Тобто ми на законодавчому рівні кажемо чоловікам, що купувати жінок за гроші це погано, і в такий спосіб ми знижуємо попит. А якщо знижується попит, автоматично зменшується і пропозиція.

Цікаво було відстежувати реакцію чоловіків. Були такі, які коректно висловлювалися про жінок і були переконані, що роль жінок не менш важлива на Майдані. Немало було й тих, хто свято вірив, що місце жінки – лише на кухні.

Однак маю сказати, що самі жінки дуже-дуже уважно до цього ставляться. Є такі, які ображаються, що я та інші феміністки порушуємо проблему сексизму на Майдані, хоча нібито це не на часі. Мовляв, у нас повно зовнішніх ворогів і критикувати своїх – це на руку ворогам.

Та я переконана, якщо ми зараз цього не зробимо, то потім може бути пізно. Нещодавно «Правий сектор» почав говорити, що треба-таки заборонити аборти. І вони не єдині. Здається, за останній рік тільки УДАР не реєстрував законопроект про заборону абортів. На жаль, на цій темі «відзначились» ледь не всі політичні партії.

Тож давати конструктивну критику потрібно на всіх етапах змін у суспільстві. Перероблювати і виправляти значно складніше.

Віра: навчитися гнути одне одного

Я розумію, яка величезна суспільна інерція пов'язана з тим, як організовано суспільство, і наскільки величезний поштовх доведеться зробити Майдану, щоб це зрушити з місця. І тому в мене нема ані ейфорії, ані якихось захмарних сподівань. Це буде величезна робота та грандіозне вкладення сил і самозречення від кожної людини в державі, яка потребує змін.

І тому я радію кожній зміні на краще. Коли ж бачу, що не все

відбувається одразу так, як нам би того хотілося, я ставлюся до цього по-філософськи. Не можна від людини, яка, скажімо, щойно закінчила курс хіміотерапії, очікувати, що вона переможе в марафоні. Важко хворій людині. Їй потрібно дати можливість оклигати, встати на ноги, і в цьому підтримати. Якщо ж вона побіжить одразу, то може на тому маршруті й померти. А ми собі не можемо цього дозволити.

За фахом, за освітою і за способом життя я – перекладачка, і те, що я роблю – допомагаю людям між собою порозумітися. Тому, якби в мене були супер сили чи чарівна паличка, то я зробила б так, аби люди, по-перше, навчилися формулювати свої думки точно. Щоб було зрозуміло щоразу, що вони хочуть сказати. По-друге, щоб вони навчилися одне одного слухати і домовлятися.

Дуже багато проблем, які ми зараз маємо, пов'язані з тим, що ми не звикли домовлятися, не звикли проговорювати свої ідеї-думки вголос. Тож люди, які починають робити якусь справу спільно, не мають єдиного бачення, як все має бути. Як наслідок – ситуація за байкою про «лебідь, рак та щуку». Усі тягнуть у різні боки, всі ображаються, всі думають, що всі хочуть одне одному нашкодити, а насправді всі думають, як зробити краще. Не домовившись на початку, вони дарма витрачають час, енергію і псують нерви одне одному.

Ось навчитися чути одне одного не тільки пішло б на користь Майдану, а й усім нам загалом. Я переконана, купа народу на тому ж Сході, у Криму – усі хочуть добра.

Майдан – це коли я не сама

Коли після розгону мирної ходи «Беркут» підійшов майже впритул до Майдану, мій чоловік поїхав туди. І шість годин від нього не було жодного дзвінка. І я не знала, чи він повернеться додому, чи ні... Я написала в своєму блозі про те, як я надзвичайно за нього хвилююся.

І люди з усього світу – з України, Росії, Канади, Ірану, США, Нікарагуа, Польщі, Албанії, Таїланду – написали, що вони мене підтримують, що вони тримають за нас кулаки і переживають за нашу революцію.

Це було відчуття такого дружнього потискання за плече, що я не сама, і те, що люди, які були поруч мене, – а це півсвіту, – дало мені сили. Я не панікувала, але перечекати той час, поки від чоловіка не було звісток, було набагато спокійніше. І коли він нарешті повернувся додому, і я показала йому ці коментарі, він так само був вражений такою дружньою підтримкою.

Наступного дня, коли ми виклали фотографії з його пораненням, знову купа людей писали нам добрі і турботливі коментарі. Це було дуже зворушливо.

Я терпіти не можу, коли мене вбивають...

Наталя Щербина

*41 рік, м. Київ
Психолог Майдану*

Психотерапевт, тренер соціально-психологічного тренінгу

Як не прикро, на Майдані не було прошарку соціальних працівників, жодні державні соціальні служби не стали до роботи офіційно, працівники просто боялися підтримувати незрозумілі для них події відкрито. Звісно, виходили люди, які працюють у тих установах, але то була їхня власна ініціатива і вони брали участь у подіях на свій страх і ризик. Тому, по суті, психологи замінили собою соціальних працівників, бо ж хтось мав допомагати тим, кому було зле, тим, хто мав звичайні побутові складнощі, хтось мав якось розраджувати...

Фізично на Майдані Незалежності я була не так часто. Вважала і тепер вважаю, що мої професійні якості як психотерапевта і психолога не були там затребувані. А просто стояти на площі і наражатися на небезпеку не вважала за потрібне. Після побиття студентів 29 листопада я дуже образилася. Не знаю... на владу, може, на життя, на свою власну безпорадність. Там побили дітей, які були віку моєї доньки. А я тільки дивилась на це по телевізору і нічого не могла вдіяти. Це жахливе відчуття пам'ятатиму довіку.

Ще з кількома жінками ми почали збирати гроші, щоб купити хоч якусь захисну амуніцію для дітей, які не йшли звідти. Боже, ми не були ні за Європу, ні за Росію, ми просто вважали за потрібне захистити дітей. Ми прекрасно розуміли, що їх почнуть бити тільки в тому випадку, як віддадуть наказ. Якщо потрібно розіграти певний сценарій, за яким хтось має бути побитий. Іншими словами, я не можу сказати, що ми свято вірили, що все, що відбувається, – це спонтанна дія. Навпаки – мали чітке враження: все, що діється навкруги, розігрується як по нотах. І від того було бридко, і знов-таки страшно за цих дітей.

Тож наша ініціативна група жінок досконало вивчила, які потрібні шоломи. Знаєте, то було вкрай важливо – купити тільки те, що реально захистить. Ми відмовилися від «популярних» на Майдані помаранчевих касок, які, як нам пояснили, були зовсім не надійними. Ми організували збір коштів і придбали, здається, штук п'ятдесят шоломів для сноуборду. Нас всього було жінок десять. До того ніхто нікого раніше не знав. Знаходили одна одну за рекомендаціями, по телефону. Розмови були короткі: куди перерахувати гроші, звідки вивезти «товар», куди завезти... Сьогодні

знову наші дороги розійшлися: для нас важливо було діяти спільно саме в той час.

Пізніше я доєдналася до волонтерської ініціативи Євромадан SOS. Моя робота полягала в тому, щоб спілкуватися з людьми, які телефонують на Гарячу лінію в стані розпачу. Я не ставила перед собою захмарні цілі, щоб мій співрозмовник «став щасливим» від спілкування зі мною. Достатньо було й того, щоб він розумів, що розмовляє з людиною, яка його чує, реагує на його біду, що в Києві, куди він зателефонував, є люди, які надають реальну допомогу, намагаються відповісти на його запитання і що їм можна довіряти.

Мої розмови могли тривати і по сорок хвилин. Я нікого не підганяла. Я розмовляла рівно стільки, скільки це було потрібно цій людині. Я відчувала, що роблю щось вартісне. Яка була найтяжча розмова для мене? Знаєте, коли зателефонувала жінка і з криком-плачем почала вимагати повернути їй Віктора Федоровича. Вона була вдячна своєму президенту за гроші, що їй було нараховано за народження її третьої дитини. Я не мала її агітувати, зрозумійте, я мала її тільки заспокоїти. А до того зрозуміти. Мені вдалося.

У мене історична освіта. Я надто цинічна, щоб вірити в те, що революція може привести до чогось іншого, окрім як до зміни влади та перерозподілу власності. Що власне і відбувається наразі. На мою думку, сьогоднішні події ретельно готувалися, країну розхитували. Пригадайте лише вибухи в Дніпропетровську, податковий Майдан¹¹, мовний Майдан¹², події у Врадіївці¹³. І це все відбулося в країні лише за останні чотири роки.

¹¹ Податковий майдан 2010 року — масові мітинги проти ухваленого парламентом Податкового кодексу (в народі — КАТ: Кодекс Азарова-Тігіпка, за прізвищами тодішніх прем'єр-міністра та міністра соціальної політики). Повну перемогу мітингувальники не отримали, податковий кодекс було ветовано лише частково.

¹² Мовний майдан 2012 року — масові протести проти прийняття закону «Про засади державної мовної політики», який передбачав можливість офіційної двомовності в регіонах, де чисельність нацменшин перевищує 10%. Незважаючи на протести, низка обласних та місцевих рад ухвалили рішення про визнання російської мови регіональною.

¹³ Протести у районному центрі Врадіївка Миколаївської області (30 червня — 3 липня 2013 року) були викликані груповим згвалтуванням та замахом на вбивство жителя селища. Потерпіла вказала на двох офіцерів міліції, а також місцевого таксиста. Відмова суду та міліції затримати одного із підозрюваних викликала масові акції непокорності у селищі, які супроводжувались штурмом будівлі районного відділку міліції.

Після подій 30-го¹⁴ числа депутат Анатолій Гриценко виступив на Громадському телебаченні і в прямому ефірі заявив, що Яценюк¹⁵ мав можливість прослуховувати прямі передачі «Беркута» і міг знати про можливий розгін мітингу на Майдані Незалежності. Тобто він міг цих дітей захистити. Однак він цього не зробив.

У мене дуже багато запитань. Знаєте, коли ти читаєш у фейсбуці о першій годині ночі численні заклики на кшталт «Києве, вставай, нам потрібні водонепроникні плащі!», у мене, крім ненависті, нічого в душі немає. Де о першій годині ночі я зможу дістати спецплащі? Чому партія «Батьківщина» витрачає так багато грошей на вибори, а на Майдані не стоять вантажні машини з бронжилетами та амуніцією? Чому бронжилети купують кияни?

Як можна було кричати «Києве, вставай!», коли вже працювали снайпери? Чому про це не сказали відкрито і не попросили людей піти з площі? Чому від снайперської кулі не загинув жодний депутат? Чому під час снайперського розстрілу фото- і відеорепортери стояли саме в тих місцях, де можна було взяти дуже «гарний ракурс»? Чому «карта перерозподілу» України з'явилася в Інтернеті майже одразу після втечі Януковича? Я не маю відповіді на ці запитання, але я відчуваю, що мене зраджують...

І якби я могла, я зробила би все, щоб Майдану не було. Щоб Нєбєсна Сотня не загинула. Я би хотіла перестати задавати собі всі ці запитання – але не можу. Утім, я знаю, що обов'язково ці відповіді знайдуться.

І ще я хочу, щоб всі ті хлопці й дівчата, які йшли на Майдан за покликом серця, справді романтики, щоб вони змогли на всі ці події подивитися так, як на них дивлюся я. І, можливо, тоді іншим разом, тобто тепер, просто сьогодні, вони знайдуть інший спосіб – не через смерті – як прибрати владу, що не виконує своїх повноважень.

Віра: захистити своїх дітей

Якщо бути зовсім відвертою: я не прийшла на Майдан – я туди раптово потрапила. Я живу недалеко від метро «Арсенальна», а це територія, по суті, – була місцем збору тітушок. І вони блукали прямо під моїми вікнами – туди-сюди. І їх було не одна-дві людини: концентрована маса!

Найбільший жах революції для мене – це тітушки. Тому що від «Беркуту» чи інших бійцівських підрозділів ти міг щось там очікувати (у них є командири, вони підпорядковуються наказам тощо). А тут проти нас виступила армія злочинців, яких можна на раз-два зібрати з усієї України. І вони абсолютно керовані. Така собі армія уряду.

Неможливо було витримати тієї напруги. Я декілька разів евакуювала дитину в більш безпечне місце. Знаєте, я терпіти не можу, коли вбивають мене чи моїх близьких. І я абсолютний противник будь-якого героїзму. Я за поступовий рух, за працю і еволюційний розвиток. Я ніколи не хочу більше проживати того, що прожила цієї зими.

Майдан – це коли ти перестави бути аполітичним

До подій на Майдані я була безкомпромісно аполітична. Фактично, про те, що існує дилема між Митним союзом та Євроінтеграцією, дізналася тільки коли Янукович не підписав Угоду з ЄС. Коли вперше побили людей на Майдані, я пригадала Врадіївку – я дуже важко її пережила... знову-таки через дочку. Як ти будеш рстити і виховувати свою дитину в країні, в якій на покидьків немає жодної управи?

Якщо побили зараз, 30 листопада, то що буде завтра? Які страшні накази вони віддаватимуть? Я зрозуміла, що я не хочу,

¹⁴ Йдеться тут про перший розгін Євромайдану 29 – 30 листопада 2013 року.

¹⁵ Арсеній Яценюк – один із очільників тодішньої опозиції, нині – прем'єр-міністр України (на момент упорядкування видання).

щоб наша країна рухалася до Росії чи до Європи. Я вперше в житті за Незалежність. Знаю, що цього року вперше святкуватиму 24 серпня. Розумієте? Хай залишать нас у спокої, всі. Чого в нас немає? Ресурсів – повно! Народ у нас креативний. Якщо правильно поставити завдання і взятися до роботи – у нас усе вийде. Тільки треба перестати чекати на лідера і віднайти його у собі. Уявляєте, який тоді почнеться рух, як завирує життя!

Після нашого кіно на наступне віге в Донецьку вийшло не сто, а вже триста людей...

Лариса Артюгіна

*42 роки, м. Київ
Режисерка #Babylon '13 («Вавилон»)*

Викладачка Київського національного університету театру, кіно і телебачення імені І. К. Карпенка-Карого

Я мала серйозний намір бути на Майдані ще вночі 21 листопада, коли вийшли тільки перші вісім чоловік, серед яких і мій давній друг – Єгор Соколов¹⁶. Та не змогла. Однак приходила туди кожного дня – спостерігала, знімала, переживала... Я бачила тих людей, які були першими, вони співали з Русланою, танцювали, і тоді подумала – цей Майдан інакший, це буде інша історія.

Коли побили студентів, я одразу помчала на Михайлівську площу і вже знімала постійно.

Я – режисер, і коли відбуваються такі події, ти не можеш не знімати, не реагувати. Я вирішила створювати кіно, де головним героєм буде Єгор Соколов. Коли вийшов Перший мільйон, я не

могла його знайти серед люду. Піднялася на якийсь майданчик і почала вдивлятися в обличчя людей, знімала їх крупним планом. Я побачила купу знайомих, ще купу творчих людей: якихось дизайнерів, IT-шників, які загалом аполітичні. Які вважали за моветон займатися політикою. І тепер вони всі тут, на Майдані. Щонайменше 300 тисяч! І я не одна.

Я дуже добре запам'ятала цей день – 1 грудня. Фактично він став поворотним.

Першою «імпровізованою сценою» Майдану була чорна машина-джип. І ось там на ньому чомусь стояли ці прекрасні «клички», «яценюки», «турчинови»... А ми стояли внизу. Я знайшла Єгора й одразу запитала: «*Ти чого тут, а не там? Ти ж тиждень тримав цей Майдан!*». Адже саме вони, жменька активістів, принесли два стільчики – і це вже трибуна Майдану, прийшли студенти, які почали робити бутерброди, чай готувати... і все. Ніхто не готувався до цього, усе відбувалося за покликом серця – Мустафа вийшов, Єгор вийшов, приєдналися до них Віка Сюмар¹⁷, Ігор Луценко¹⁸...

А тепер вони внизу, а нагорі якісь партійці... Єгор потім пояснив, що їх фізично не пустили до сцени. Як каже мій чоловік, це класична технологія політичних партій: є маса (хвиля), і ми зараз їх швиденько очолим.

Я запропонувала Єгору зробити з ним інтерв'ю, щоб він розповів, як усе відбувалося насправді, як він зустрівся з опозицією, як вони запевнили, що все гаразд... Ми з ним спілкувалися, коли йому зателефонували. Як виявилось, на Банковій щось відбувається.

Ми рушили нагору. І тут я розумію, що я потрапила на війну. У якийсь жах. Розривалися гранати, пішов газ... Я вперше надихалася цим газом. Оператор встиг поставити камеру на підвіконня,

¹⁶ Єгор Соколов – громадський діяч, у минулому – журналіст, нині очолює Люстраційний комітет.

¹⁷ Вікторія Сюмар – українська журналістка, громадська діячка, медіа-експерт, заступник секретаря Ради національної безпеки і оборони України.

¹⁸ Ігор Луценко – редактор і журналіст інтернет-видань, громадський діяч руху за збереження історичної забудови міста Києва.

а я залишилася внизу... Помічаю, що потрапила в якусь середовище підготовлених людей. Я досі не знаю, хто ці люди. Вони стоять один біля одного, і я між ними. І я все, що могла робити, – це виконувати команди разом з ними: сіли, встали, побігли... Це мене врятувало, тому що якраз почався перший наступ «Беркуту», який жорстоко бив усіх без розбору. І журналістів у тому числі. Мене фактично винесли з Банкової. Я кашляю, задихаюся, сльозяться очі, нічого не бачу, все розривається, і при цьому стоїть страшний крик...

Усі розбігаються по Інститутській, і я тікаю також. За нами жететься «Беркут». Я краєм ока помічаю кафе «Віденські булочки», таке підвальне приміщення. І розумію, що мій єдиний вихід – заскочити на сходи цього кафе. Зі мною був якийсь хлопець. «Беркут» дістає його по спині палицею, хлопець падає... Ще помітила якусь жінку старшого віку. Я тільки зрозуміла, що вона стоїть чи то з плакатом, чи з прапором... Коли всі бігли, вона ж просто стояла. Бійці до неї – і б'ють прямо їй в обличчя, і біжать далі...

Усе як в бою – хтось тікає, хтось наступає. А жінка лежить і не підіймається. Ми її підняли, перевернули до себе обличчям – і вжахнулися: замість обличчя у неї був шмат якогось м'яса, і витікало око. Вона впала обличчям на кут сходів. Хлопці розгубилися, у неї теж шок. Я почала кричати, що їй негайно треба доправити до швидкої.

Ми донесли її десь до Шовковичної, там була якась карета швидкої допомоги. І вже до неї вишикувалася черга з чоловік двадцять. Усі поранені. Та коли побачили цю жінку, усі мовчки розступилися. Лікарка почала страшно кричати...

Я повернулася за оператором. Не думала, що в мене є партизанські здібності. Але оператора на місці вже не було і не відповідав на телефон. А коли він мене набрав, я почула вибух і... тишу.

Стало страшно.

Якось із цього пекла мені вдалося вибратися неушкодженою, певно, мене охороняв мій янгол-охоронець.

Трохи пізніше я знову зустріла Єгора Соболева, ми зайшли в Київську міську держадміністрацію (КМДА), яка вже тоді була зайнята мітингувальниками. Потім пішли до Михайлівського собору. Там я перетнулася зі своїми друзями, які почали щось мені говорити про короткометражні фільми. Спочатку я не дуже перейнялася їхньою ідеєю, бо все ще думала про своє документальне кіно.

Але навколо відбувалося стільки подій! І вже за якийсь час збагнула: я, звісно, можу збирати матеріал для документального кіно, якого, можливо, возитиму по фестивалях, однак на цей момент воно не настільки дієве.

Уже самоорганізувався «Вавилон», в Інтернеті крутилися перші їхні ролики... Я дедалі частіше стала забігати до них. А потім наші поїхали в Донецьк, де відзняли ходу місцевих активістів, чоловік сто, під час першого віче. Ми створили ролик, виклали його в ю-тюб, де він тиждень ротувався. І наступної неділі на віче в Донецьку вже вийшло не сто чоловік, а триста. І це остаточно переконало мене знімати короткометражки.

Адже те документальне кіно, яке ми робимо, дійсно змінює людей, змінює ситуацію. І наше завдання: розказувати про те, що дійсно відбувається, – без коментарів, без закадрових текстів. У нас почалися фантастичні перегляди...

«Вавилон 13» – це самоорганізація. Володя Тихий¹⁹, який наче нами керує, по-перше, дуже зайнятий, як і всі, по-друге, дуже творчий... Він не контролює, хто куди їде і чим займається. Як сказав Ваня Сауткін²⁰, наша самоорганізація наближається до анархії, і це нам страшно подобається.

¹⁹ Володимир Тихий – український продюсер, режисер та сценарист.

²⁰ Іван Сауткін – український режисер і оператор.

Кожен сам обирає, що його турбує, що він хоче знімати, сам монтує фільм... Закон документального кіно – це герой або феномен. І коли я бачила героя, для мене це завжди було поштовхом до зйомки. Наприклад, я створила ролик «Прапор», де, зокрема, розповіла і про Єгора Соболева. Для мене надзвичайно цікавий феномен Українського дому, зокрема, бібліотека Майдану. Так, було відзняте кіно «Чесне слово» про те, як відпочивають бійці Самооборони.

Моя ж особиста історія на Майдані – це «взяття» Міністерства культури. Мене надихнули вчинки студентів, які захопили приміщення Міністерства освіти 21 лютого. Почувши про це, я зрозуміла, що прийшов час і мінкультури.

На фейсбуці я написала заклик, мовляв, ідемо брати Міністерство культури? Хоча насправді я цього ніколи не робила. Тож поїхавши знімати ролик про студентів, вирішили в них дізнатися і про «алгоритм» дій. Спілкуючись із ними, зрозуміла, що без їхніх «бойових» навичок нам не обійтись, і запросила до нас «у гості». Ідея була така: студенти підтримують творчих людей.

І вони погодилися. Ідучи до нас, вигукували гасло: «Права не дають – права беруть».

Звісно, у міністерстві нам ніхто не відчинив. Але ж чому б не вийти до нас, не поговорити? Чому ми маємо постійно просити, жити за їхніми правилами, кланятися?

Тож ми стоїмо перед зачиненими дверима й не знаємо, що робити. Я студентів попередила – без вандалізму. Ми сюди прийшли з культурною революцією. Але ж творчих людей потрібно чимось завжди займати. Якось одразу вирішили будувати «творчу» барикаду, на дверях повісили табличку «Пральня»...

І тут студенти знаходять чорний хід, вони до мене – ну що, братимемо? Я майже не вагалася. А Майдан, коли організовувався,

хто питав, чи можна. Тож ми заходимо через чорний хід. До нас вибіг охоронець і тремтячими руками віддав ключ від центральних дверей. Тепер цей ключ є моїм талісманом, завжди зі мною на зв'язці – гарний ключик від старовинних дверей міністерства.

Я ним відчинила Міністерство культури, і вся культурна спільнота гарно зайшла через парадні двері.

Усі зупинилися на першому поверсі – маємо ж все опечатати, ніхто нікуди не розходиться...

У ті дні ми зустрілися з міністерським апаратом! Які вони пітекантропи, як вони нас ненавидять... Років двадцять сиділи одні й ті ж самі заступники. Кохан²¹ нам крізь зуби цвиркав: «Я тут всіх міністрів пережив і ще вас переживу».

Але тільки радикальними змінами і підходами всю цю систему не поламаєш. Вони настільки «советікумус», вони настільки побудували зручну для себе систему, що її треба так само змінювати системно.

Ініціатива: Асамблея діячів культури України та Національний центр кінематографії

У будівлі міністерства ми роздивилися, що у підвальчику можна зручно розміститися. Саме там була створена Асамблея діячів культури України, яка одразу включилася в роботу. У Міністерстві культури говорили про зміни – це було нечувано! Завдання Асамблеї – напрацювати і впровадити системні зміни у сфері культури.

Перший принцип Асамблеї – самоорганізація. Ти хочеш щось робити – ти організовуєш людей і робиш. У нас немає начальників і виконавців. Якщо ти щось пропонуєш, то ти і є виконавцем. У нас принцип консенсусу: не хто за, а хто проти. Якщо ти проти, ти висловлюєш свою позицію і пояснюєш чому саме. І принцип поінформованості: знаєш сам, поділись з іншим.

²¹ Тимофій Кохан – заступник Міністра культури України. До слова, досі на посаді.

Впливати на Асамблею можна роботою і участю в ній. Бути членом Асамблеї – коли ти фізично приходиш на зустрічі, ти голосуєш і береш участь.

Для мене це теж стало новим досвідом. Іншими словами, територія Майдану перемістилася в Міністерство культури. Як і шмат його енергії.

У перший день роботи Асамблеї – не скільки конструктивні обговорення, скільки можливість виговоритися. Спочатку було дуже важко. Скільки наболіло, скільки проблем! Та коли вже приїхав новий міністр культури Євген Нищук, ми змогли підготувати для нього презентацію. І перше, що він зробив, підписав меморандум із Асамблеєю, де він зобов'язався виконати наші вимоги, зокрема, аудит, люстрацію, інвентаризацію всього майна, запровадити системні зміни.

В Україні працює Державне агентство з питань кіно (Держкіно) – така собі структура, яка вирішує, грубо кажучи, кому з режисерів давати державні гроші на створення українського кіно. За режиму Януковича «відкати» зросли від 30 до 70 % з коштів, виділених на зйомку фільму. І чим більше держава фінансувала Держкіно, тим багатшими ставала сім'я Януковичів.

Як на мене, потрібно «забути» про Держкіно. Ще раніше, до Майдану, я почала вивчати французький, польський, норвезький, британський досвід кіноіндустрії, досвід країн Прибалтики. І вже десь на вересень-жовтень у мене був пакет тез і ідей про реформування кіноіндустрії, побудований на французько-польській системі, яка, як на мою думку, найкраще підходить для нас.

Там дуже простий принцип. Ми теж є державним агентством, нас теж держава підтримує. Але серце індустрії – це Національний центр кінематографії.

Я розробила цілу схему. Ми можемо повністю відмовитися від державного фінансування. Фінансування відбувається за такою схемою: ми створюємо фонд, куди потрапляють кошти з різних джерел. У Франції з кожного квитка 11 % вартості йде прямо у цей фонд, у Польщі – 1,5%. І це не нових відсотків, а з тих 25 ПДВ, які ми зараз відраховуємо в казначейство.

Друге, це реклама на телебаченні. Телебачення, яке показує наше кіно, яке доносить наш продукт, нічого за це не платить. Реклама нічого не платить. Це нонсенс! Якщо ж ми будемо брати хоча б 1,5% (а в деяких країнах 3–5 %), це шалені гроші, які можуть йти на Національний центр кінематографії.

Інтернет поширює і доносить до глядача кіно. Він так само має платити щонайменше 1,5%. Як влаштовано в Англії, Норвегії. Також національна лотерея: відсоток з прибутків – на кіно. Поляки 1% відраховують на культуру від акцизу.

З відкритих джерел ми переглянули цифри, і за нашими попередніми підрахунками вийшла фантастична сума – 120–150 мільйонів гривень. Якраз стільки сьогодні держава перераховує на фінансування Держкіно.

Іншими словами, маючи фінансування через фонд, ми не залежатимемо від політиків, не братимемо участі в системі «відкатів», як було за часів Януковича.

Я переконана, запропонована система запрацює. Не одразу, ще буде купа проблем. Але ми повинні впоратися. Зараз ми готуємо відповідний законопроект.

Також ми побудуємо маленькі кінотеатри в місцях скупчення людей: у шопінг-молах, аеропортах, вокзалах, у кожному районі. Нехай це будуть невеличкі зали, але по всій Україні. Тоді можна буде говорити і про популяризацію українського кіно.

Майдан – це коли твоя енергія і твій розум потрібні країні

Ми кожного дня знімали на Майдані. У нас було так: вночі хлопці йшли знімати, вдень – дівчата.

Ми були підготовлені: в касках, бронезилетах, захисному одязі, принаймні, на перший час. Ми про безпеку думали постійно. Не професійно потрапити під роздачу. Твій професійний обов'язок – бути готовим до зйомки. Я не можу вистрілити чи кинути каміня, моє завдання – знімати. Це і мій громадянський обов'язок.

Ми під кулі не лізли, ніколи не виходили на зйомку поодиначки, завжди хтось був за «спиною». Ми вчилися прямо на місці. І ще не все, що ми відзняли, видали в ефір.

У лютому був просто жах. Яюсь я забігла у «Вавилон» і побачила нашу режисерку Юлю Шашкову – білу, як полотно.

19-го чи 20 лютого вона пішла працювати медсестрою-волонтеркою. Коли виштовхали «беркутівців», і зайняли Жовтневий палац, вона туди носила ліки з Майдану. Юля розповіла, як до неї приєднався якийсь чоловік, допомагав їй: *«От ми зробили три чи чотири ходки. Роззнайомилися. І йдемо сходами, знову в Жовтневий. Про щось там говоримо... І раптом чоловік замовкає... Я повертаюся, а він лежить на землі вбитий, прямо в скрюну. У нього вцілив снайпер, обірвав на півслові...»*.

Знімали і як горів Будинок профспілок. Вночі ми пішли всією компанією – Ваня Сауткін, Володька Тихий, Володимир Войтенко, я, Ярослав Пілунський, Юрій Грузинов²²... Уже знімали. Відчули дим. Потім починаємо розуміти, що горить Будинок профспілок, дивимося, як на п'ятому поверсі з'являється п'ять чи шість фігур. Абрис на фоні цього вогню... Я їх не бачу, лиш встигла сфотографувати... Ці фігури ближче підступають до балкончика, навкруги дим. За мить дим розвіюється, і я бачу ці кілька фігур, а потім язика вогню. І все.

І я розумію, що в мене на очах згоріло шість людей. Ми плакали, кричали, молились, але вже все, допомогти було неможливо. Нікому.

...Сьогодні ти відчуваєш, що можеш впливати на розвиток країни. Твоя енергія, твій розум – вони потрібні їй. Пряма дія твоєї громадянської позиції в нашій державі – це дуже важливо. Її потрібно підживлювати, стверджувати. Ось це і є революція. І вона перемаже через рік – два – три. Коли виберуть нового президента, Верховну Раду, які почнуть працювати, запровадjuватимуться реформи. Іншого вибору в нас немає – за спиною Небесна Сотня.

Цей Майдан ніхто не показав, хто з політиків виріс...

Леся Оробець

31 рік, Київ

«Голова миру» Майдану

Депутат Верховної Ради, позапартійна

21 листопада стало зрозумілим, що Азаров прийняв рішення відтермінувати, а по суті – не підписати Угоду про Асоціацію. Я тоді написала на фейсбуці: *«...або Євромайдан, або чемодан...»*. Емоції бурлили не тільки в мене. І коли о 9-й вечора я побачила пост Парубія²³ із закликом збирати Майдан, я вирішила, що теж іду. Одягнула лижну куртку і вирушила на Майдан Незалежності. Туди я прийшла, мабуть, уже «під номером п'ятдесят».

Є гарне відео про початок Євромайдану, де я виголосила: *«Сьогодні нас зібралась сотня, завтра буде тисяча, післязавтра –*

²² Ярослав Пілунський, Юрій Грузинов – оператори «Вавилону», яких викрали у Сімферополі 16 березня 2014 року. Вони мали зустріти посилку з речами для українських військових у Криму. Шість днів з ними не було зв'язку і про них нічого не було відомо.

²³ Андрій Парубій – український політик, народний депутат України, пізніше – комендант Самооборони Майдану, з 27 лютого 2014 – Секретар Ради національної безпеки і оборони України.

десятки тисяч, після післязавтра – сотні тисяч... А потім зберуться мільйони і змінять всю країну».

А тоді я бачила перед собою всього-на-всього невелику купку людей – можливо двісті осіб, у когось у руках був мегафон... Чи виглядало це серйозно? Наврядчи. Та було розуміння, що поіншому ми не можемо, ми просто не виживемо. Нас знищать як продуктивний клас. Такі, як ми, будуть не потрібні цій країні, яка відмовляється від євроінтеграції.

Тим смішніше виглядають чутки, що все це ініціювали США чи ще хтось. Однак справді діяло чимало сил, які намагалися грати на протистоянні. Час від часу складалося враження, що Майдан постійно підпалювали між четвергом і п'ятницею. Саме в цей час відбувалися шалені події – Таню Чорновол²⁴ побили, викрали Дмитра Булатова²⁵, Ігоря Луценка...

Тільки у вівторок-середу ми починали боятися, мовляв, Майдан зійшов на маргінес, та в четвер щось таке відбувалося, що в суботу-неділю люди не могли не вийти на Майдан...

Ще тоді я припускала, що відчувається серйозний вплив російських спецслужб. Якщо Янукович мав бажання пригальмувати Майдан, задушити його, щоб не розгорівся, то у росіян було завдання – взірвати Майдан.

Так, після вибухів у Будинку профспілок, коли одному хлопцю відірвало руку, а в іншого вибило очі, поповзли чутки, мовляв, хлопці «щось хімічили». Я говорила із цими хлопцями після операції, чи не перша після лікарів. І вони, ці хлопчачки 19-ти років, розказували чесно, як було: що прийшов чоловік, вручив медикаменти, по-хлопчачому хотілось розкрити коробку, подивитися, що всередині. Ніякої хімії вони не мішали! Другий хлопчина

взагалі був як дві години на Майдані. Якби щось там секретне готували, його б просто-напросто туди не пустили. Я сказала: це російський слід. Так, російські спецслужби щось підкидали, намагалися проникати в середовище...

Нам з Андрієм Парубієм доводилося бути так званими «головами миру», тобто мирити громадський Майдан з політичним Майданом. Тому що було не так багато політиків, які користувалися повагою там і там. Більше того, як з'явилася реальна загроза безпеці протестувальникам, коли 27–29 листопада почали стягуватися силовики й потихеньку лупцювати, ми зрозуміли, що не втримаємо два Майдани: один на Європейській площі, інший – на Майдані Незалежності... Ми, як сказав Андрій, як молоді олені, бігаючи туди-сюди, намагаємося захиститися й відбитися. Тоді-то і виникла ідея об'єднуватися... Коли ж відбувся Марш мільйонів, ми остаточно переконалися, що варто «зроститися» в один Майдан, ставити одну сцену, вибудовувати одну лінію оборони. Як згодом виявилось, це була мудра дія – об'єднатися.

Мій особистий Майдан розпочався тоді, коли мій чоловік вимушений був втекти з України. І кожного вечора, телефонуючи по скайпу з далекої Америки, він умовляв: *«Лесю, я розумію, що політика, я розумію, що Україна... Але наскільки реально все те, що ти робиш? Може, ти вже пакуй дітей і вибирайся до мене? Якимось будемо викручуватися, якщо треба – і картопельку садити... Втратили все, та хоч самі будемо жити...»*. І я кожного дня відповідала: *«Саню, давай хоч до завтра потерпимо...»*.

Коли чоловік виїхав, я не стільки злякалася, скільки зрозуміла, що для мене настав той край, коли далі миритися не можна. Я відчула, як це – коли приходять і руйнують усе, що ти створював. Я з моїм чоловіком знайомі з наших 17 років. Ми нашу сім'ю

²⁴ Українська журналістка та громадська діячка. Знана в Україні за свої резонансні та ризиковані розслідування корупційних схем та політичних акцій. У ніч з 24 на 25 грудня 2013 року Тетяну Чорновол було жорстоко побито двома невідомими. Це сталося після того, як Чорновол їздила знімати будинки міністра внутрішніх справ Віталія Захарченка та генпрокурора Віктора Пшонки. 7 січня 2014 року в інтерв'ю Нгомадске.TV Тетяна Чорновол заявила, що напад на неї відбувся за наказом президента Віктора Януковича. 5 березня 2014 року Кабінет Міністрів призначив її урядовим уповноваженим з питань антикорупційної політики.

²⁵ Дмитро Булатов – лідер Автомайдану, який зник 22 січня 2014 року. Через тиждень, 30 січня, Булатов вийшов на зв'язок із друзями і повідомив, що його викрали і катували невідомі, які розмовляли із російським акцентом. Після тривалих катувань його вивезли за місто і викинули з машини. Нині Дмитро Булатов – Міністр молоді та спорту України.

будували тринадцять років, а хтось прийшов і її руйнує. Адже це не сім'я, коли ти живеш тут, а він – там. Діти не бачать батька, ти сама виховуєш дітей, ти сама ведеш господарство... Ти живеш життям, на яке ти не погоджувалася.

Тож тоді, коли була угода з Януковичем 21 лютого²⁶, я була першою, хто виступив, що з нею не погоджуюсь. Бо не можна домовлятися, тиснути руку вбивці, тиснути руку людині, яка руйнувала все, за що бралася... Як із цим миритися? Мій Майдан – це мій спротив, моє розуміння, що так далі жити не можна.

Це справді була постійна боротьба. І ніяк не місіонерство: ось світла мета, до якої ми йдемо! Були і падіння, і розчарування, і сумніви, і відверто зради...

Коли «запакували» першу хвилю людей 1 грудня, ми їх визволили, потім другу хвилю «запакували», потім третю хвилю... І ти думаєш: «Господи, коли ж це закінчиться?!». А вироки які шалені виносили – 8 років. За що? Людина йшла повз Майдану, і на ній була стрічечка...

Ти дивишся на обличчя 72-річного дідуся Миколи Пасічника²⁷ – і просто сльози на очах. У Лікарні швидкої допомоги він сидів разом з хлопцями-євромайданівцями. Він – єдиний, хто мав телефон, то через цього дідуся тримали зв'язок усі.

Чи спілкуєшся з родичами, які втратили своїх дітей і шукають їх, і не можуть знайти... Звичайно, тебе «висвячують» за цей Майдан, за те, що ми тут наробили, і чи несемо ми відповідальність за цих дітей, і чи ми їх знайдемо?

І ти розумієш, що весь світ... просто збожеволів, і ти намагаєшся хоч щось цінне в ньому вберегти.

На Майдані я бачила свою роль – захищати тили, прикривати спину хлопцям... Там, де могла, там, де не потребували фізичної сили, але там, де потрібні були сила волі, відповідальність.

Пригадую один курйозний випадок. Народний депутат Степан Кубів просив допомогу провезти фуру з рисом – тон із п'ять – на Майдан. Тоді ДАІшники вже не дуже нас пускали, і треба було когось переконливого з посвідченням. П'ять тон рису, щоб годувати людей на Майдані! Та якось усі чоловіки відмахнулися, і тоді я погодилася допомогти. Кубів мені сказав зайти до кабінету, де він пояснить, з якого боку Майдану машині краще під'їхати.

Заходжу я в кабінет, і тут на мене налітає хтось із нардепів, мовляв, йди звідси, тут чоловіча розмова... Я так і стала як вкопана: «Панове, ви що? Розвантажувати хуру рису – це жіноча робота?! А де ставити барикади – це чоловіча розмова?!».

Тож насправді жінки могли і робили багато чого, і чоловікам довелось із цим змиритися. І зустріла дуже багато мужніх жінок. Я дуже рада, що ми стали друзями, і йдемо далі по життю.

А на Майдані робили все: починаючи від елементарних речей – допомогти вилікуватися, вітамінками нагодувати – до витягнути активістів з лікарні, відділку міліції, судів, шукати зниклих у моргах... У нас навіть такої опції не було, як здатися: ось ти прийдеш додому, а там Майдан, там люди гинуть...

Найважче було 16 січня, коли приймали «диктаторські закони». Чимало депутатів і я в тому числі фізично не давали голосувати. Тоді депутата Марію Ілонову побили. А мене Олег Медунця, мій друг, мажоритарник із Сум, просто фізично захистив. Я, наприклад, заважала депутату Васильєву голосувати картками за себе і за брата.

²⁶ 21 лютого між колишнім президентом України та лідерами опозиції було досягнуто угоди про врегулювання кризи в Україні, згідно з якою, зокрема, в Україні повинен бути прийнятий закон, який відновить дію Конституції України 2004 року.

²⁷ 72-річного пенсіонера Миколу Пасічника із Вінницької області звинувачували в організації масових правопорушень. Два місяці перебування під вартою присудив Шевченківський районний суд Києва. Саме стільки часу мав провести у СІЗО, чекаючи розгляду кримінальної справи. Однак через день той же суд замінив вирок на домашній арешт.

Однак Калетнік²⁸ сів у залі, й депутати почали голосувати руками. Це був, напевне, найгірший момент. Коли ти розумієш, що їм байдуже до всього. У них немає більшості, але і на це їм байдуже: вони зараз приймуть закони, Янукович підпише – і все: Ласкаво просимо до Північної Кореї!

Два роки ми з командою витратили на те, щоб, з одного боку, підписати угоду з ЄС, з іншого – домогтися персональних санкцій для Януковича й усіх, хто засунув руки в наш бюджет. Тих, хто причетний до ЄДАПСу²⁹, «вишок Бойка»³⁰, розкрадання ліків...

Скільки було таких скандалів, які ми витягували з «Вісника державних закупівель»! Журналісти й активісти, такі як Олекса Шалайський, Дарія Каленюк, на свій страх і ризик проводили розслідування, публікували їх – та нуль реакції!

Зараз створений унікальний ресурс yanukovich.info, де розміщені всі ці корумповані схеми, як через підставні фірми відмивалися гроші.

І ось наші активісти ходили до дипломатів і запитували: «*З нашого бюджету крадуть гроші, нас уже стріляють – чи ви збираєтесь щось робити?*». Ми оббивали пороги два з половиною роки!

Нарешті світ відреагував – почали застосовувати персональні санкції. Першою зробила це Канада. Відреагували швидше, думаю, загиблих було б менше.

Друге, з чим ми зіткнулися, коли Росія нам оголосила війну. Жодний уряд світу не готовий воювати з ядерною державою. Вони готові давати санкції – чудово, санкції пожорсткішали – добре, нас готові підтримувати фінансово – неймовірно, допомагати з розробкою законів та їх втіленням – супер.

Водночас нам відповідають: ми вам допомагатимемо, але не готові за вас воювати. І, нарешті, зробіть щось із вашою корупцією. Як ми можемо запрошувати до вас інвесторів. Інвестори хочуть мати гарантії щодо власних капіталів, власних інвестицій. Чи ви можете надати ці гарантії?

Тож сьогодні в нас є два шляхи. Перший – це шлях помсти: ловити злочинців, саджати, шукати беркутівців, які нас били, саджати прокурорів, які нас грабували. Наприклад, провести розслідування і притягнути до відповідальності за смерті Небесної Сотні. Є журналісти-розслідувачі, які мають відеодокази, що можуть дати відповіді на багато запитань.

І є другий шлях – почати створювати.

Ініціатива: Київ як європейська столиця

Для себе я обрала саме цей шлях – розбудовувати Київ.

Я берусь стверджувати, що і перші, і другі речі потрібно робити. Та, як на мене, енергію Майдану слід направити саме на створення. Щоб такі провести ті зміни, за які люди вийшли, щоб вони розуміли – стояли не дарма. Інакше знову руки опустяться, знову будуть розчарування, знову спад енергетики на десяток років – ані людей, ані енергії не назбираєш. Саме тому я для себе прийняла рішення – я є те, чим я займаюся. Зібрати людей навколо себе, запропонувати ідеї, як змінювати країну, починаючи із себе.

І це мають бути реальні кроки. Можете зібрати громаду власного дому – класно! Зумієте парк поприбирати – чудово! Зможете підтримати адекватну людину за мажоритарним округом, мікрорайон – взагалі супер! Висунути адекватного відповідального

²⁸ Ігор Калетнік – український політик, член Комуністичної партії України, колишній перший заступник Голови Верховної Ради України. Під час «ручного» голосування за закони вигукував результати швидше, аніж депутати встигали підняти руки.

²⁹ ЄДАПС – приватний консорціум, який займається виробництвом документів суворої звітності, паспортів, а також баз даних громадян України. Один з власників – депутат-регіонал Василь Грицак, у минулому – один з найбільш корумпованих чиновників МВС. Діяльність ЄДАПС супроводжується численними скандалами.

³⁰ Корупційна схема із купівлею бурильних установок коштувала державі 2,5 млрд гривень. Один з її авторів – колишній міністр енергетики та вугільної промисловості Юрій Бойко.

мера і його команду – молодці! Зможете потім працювати в системі звітності й взаємовідповідальності – прекрасно! Із таким рухом за декілька років ми матимемо зовсім інше місто. Якщо ми довели, що Україна – це Європа, значить Київ має стати європейською столицею, виглядати як європейська столиця, і жити в ньому маємо, як у європейській столиці. Хто ж це робитиме, як не ми?

Я наважилася піти в мери міста Києва після того, як прослухала чергову прес-конференцію Путіна. На ній він казав, що українцям треба допомогти, вони не справляються з центральною владою, управлінням власної країни.

І це стало останньою краплею. Я вирішила, що знаходжу в собі сили і йду далі, щоб більше ніхто не казав, що «українцям потрібна допомога». Ми реально можемо впоратися самі: ми розумні й не ліниві! А коли ти кидаєш заклик і люди бачать, що ти дійсно виконуєш те, що пропонуєш, тебе починають підтримувати все більше і більше.

От ця ідея, заради якої ми намагаємося енергію Майдану спрямувати в мирний потік – на творення, на конкретні проекти. Ми ж заради нової України вийшли.

Цей Майдан чітко показав, хто з політиків виріс, хто навпаки – пішов у небуття. Під час Майдану відбувся прискорений розвиток політичних подій, що за інших умов могли розвиватися років десять.

Майдан – це початок ери виборезалежних політиків

Та найбільше досягнення мітингувальників – Майдан налякав політиків. І я сподіваюсь, що з Майданом розпочнеться

відповідальність перед тими, хто їх обирає. Бо й обличчя людей змінилися. Я пройшла чимало мажоритарок. І таких облич, як після Майдану, я ще не бачила. Виборці починають цікавитися такими речами, про які раніше в цій державі було не прийнято запитувати. Наприклад, державною політикою, реформами, відповідальністю, громадянською позицією.

Нещодавно на зустрічі дівчинка Настунька, їй 6 років, сказала: «Ну, ось ми вигнали Януковича, а тепер потрібно зробити так, щоб він не повернувся». Господи, дитино! Та вже на наступній зустрічі хлопчак, років десять-одинадцять, такий настирливий, перший бере мікрофон і запитує: «Лесю, а що ви збираєтесь робити з російським газом, ми ж його купуємо...».

Я з дванадцяти років у політиці країни, коли балотувався мій батько, побувала на багатьох зустрічах з людьми, пройшла гарний політичний вишкіл, але такого ще не бачила.

Усе! Прийшов час політикам себе змінювати. Завершилась епоха – розвісити борди, дати телевізійну рекламу, розводити теревені у Шустера³¹ – і любіть мене... Треба пропонувати реальні механізми, об'єднувати звичайних людей.

Так, кияни просять зрозумілих речей – прибрати незаконні побудови, розібратися з питанням землі, житлово-експлуатаційними конторами (ЖЕК), а ще вирішити проблеми доріг, метро, доставки ліків у поліклініках, поборів у школах і дитячих садочках... Це абсолютно конкретні речі. І киянам не потрібно розказувати про другу чи третю державну мову – годі нас цим годувати!

Політики, якщо наймаються на роботу, мусять її виконувати. Та не кожний з політиків, які не пройшли Майдан, готовий до цього.

³¹ Савік Шустер – популярний телеведучий, журналіст, переважно веде політичні ток-шоу.

Багато хто мені казав: тебе в новинах побачили і вирішили прийти

Ліза Шапошнік

*27 років, м. Дружківка, Донецька область
Самооборона Майдану,
дівчина на барикадах*

*Працює в торговельній сфері;
має інвалідність 1 групи, ДЦП*

Мій діагноз – дитячий церебральний параліч. Інвалідність категорії А (І група). Нещодавно у Франції я пройшла повне обстеження хребта і шиї. Виявилось, моя хвороба почала прогресувати після стресу і неймовірного напруження на Майдані.

І хоч держава зобов'язана підтримувати людей з інвалідністю, та я противник тільки споживацької моделі. Бути лиш споживачем – це вже деградація людини (і суспільства). Не важливо хто ти, незалежно від діагнозу – здоровий чи хворий, – не можна тільки брати, треба і давати. Тоді ти людина.

До Києва я приїхала всередині листопада, хотіла просто погуляти. Якось по новинах почула, що в центрі столиці планується мітинг. Вирішила піти. Ніколи на виборах не була, хоч на мітинг потрібно сходити.

На Майдані я із цікавістю розпитувала людей, за що вони вишли. Переважно відповідали за європейські цінності, проти скасування євроінтеграції.

Наступного разу сюди повернулася 27 листопада, а вже 29 листопада лишилася на Майдані цілодобово. Пережила напад «Беркуту» – і все... тепер я тут.

Будучи на Майдані день і ніч, ми грілися танцями під патріотичні

пісні... Якось на початку грудня почула оголошення, що потрібні на кухню волонтери. Прибирати приміщення через свої фізичні можливості я не могла, а ось спробувати на кухні знайти собі роботу полегше – цілком.

Спочатку я розносила канапки на Майдані, потім руки стали боліти. Тож попросилася нарізати лимони. Різала два дні – рука набрякла. Що ж робити? Запиталася, чи все ж знайдеться щось по моїх силах. І таки мені запропонували відривати нитки з пакетиків чаю – вони часто заплутувалися, і з етикетками не можна було кидати в казан чаю, та й просто були незручними. Ось я їх чистила, чай перебирала. Пізніше люди підтягнулися на денні та нічні зміни. І я вже встигла начистити велетенські коробки – вистачить та й вистачить.

Тоді подумала: «Хіба я не зможу щось координувати?» Та хоча б і тітушок вилловлювати! Ось цим би я зайнялася у мирний час Майдану. А вчислеля їх по очах... Підходила, розпитувала і, якщо були якісь сумніви щодо їхніх намірів, передавала хлопцям із Самооборони. На допиті з'ясовувалося, що тітушок засилали, вони проводили розвідку, вивчали обстановку, де і що знаходиться тощо.

Часом хлопці із Самооборони патрулювали Києвом, на Майдані не вистачало людей. Хтось їхав додому відпочити, хтось мав бути на роботі, бо потрібно утримувати власну родину. То чому б не мені бути на патрулюванні? Хіба я не спроможна взяти на себе цю відповідальність? І 2 лютого записалася в Самооборону.

Батьки були проти моєї участі на Майдані. Кликали додому, в Одесу, звідки я родом. Однак я давно вже живу самостійно. Я маю свою голову на в'язях, точно знаю, що мені треба в житті і чого я хочу.

Однак саме на Майдані я переглянула свої цінності. Наприклад, раніше я не дуже цікавилася історією України. Тепер все змінилося.

Ось, пережили 29 листопада. Добре, що хоч ціла залишилася. Однак те, що я побачила... Двох дівчат насмерть забили: одна померла дорогою до лікарні, одну в переході забили. А на Майдані спочатку стояла сама молодь, переважно студенти. Хтось зі Львівської області приїхав, знала кількох хлопців з Донецька...

Лютневі події – ще гірше. До того, як згорів Будинок профспілок, наша сотня «Сокаль» № 10 розташовувалася там на другому поверсі.

Як усе розпочиналося? 18 лютого відбулася мирна хода до Верховної Ради. Наші хлопці йшли без зброї. Та і яка в нас зброя?! Палиці хіба що. А їх із автоматами зустрів «Беркут». Почалася бійня з Маріїнського парку. Людей погнали на Майдан. А потім уже «зачищали» по периметру.

У нашому загоні самооборони було ще три дівчини. Телефоную мені соратниця Валя, а вона – на передовій, – й каже: «Лізо, потрібно терміново воду. Знайди воду і людей, які будуть це все носити». Я подумала: «В мене руки слабкі, чим зарадити?». Телефоную своїй знайомій, яка працює організатором на сцені в нічну зміну, прошу її дати оголошення зі сцени. Вона відповідає, що в неї поки немає доступу до мікрофона, і максимум – вона може кинути заклик в Інтернет. Так і зробили.

Люди згуртовано почали нести все, що могли. Також йшли допомагати, як волонтери, Автомайдан відразу підключився – звонили до площі шини, пальне, коктейлі Молотова... Аби тільки захистити Майдан!

Наші бійці тримали Шовковичну й Грушевського. Потім від Грушевського їх відтіснили до Майдану Незалежності. Я координувала доставку медикаментів й організовувала допомогу пораненим на Майдані. І в такому режимі три дні. Потім зв'язалася з одним організатором сцени й сказала: «У мене вже сил не вистачає, беріть на себе цю відповідальність...»

Хтось котив шини, глянула – а то зовсім дітлашня, 15-16 років. Я одразу до командира. Забрати дітей з Майдану. Не дай Бог хтось у них влучить: чи снайпер, чи потраплять під коктейль Молотова... Ми їх швидко на Михайлівську площу евакуювали, не дозволили повертатися і мені, сказали, і там потрібна допомога.

Пізніше я координувала надходження гуманітарної допомоги, яка йшла не тільки із Західної України, а й Сходу, Криму. До того, я жодного разу не бачила такої згуртованості.

Майдан – це коли забуваєш, що маєш інвалідність

Коли ти там, на барикадах, забуваєш про те, що ти жінка, що маєш інвалідність, одне лиш – як допомогти.

У мирний час Майдану я справді думала: «Може, дай Боже, дійде до чоловіків, якщо жінка (тим більше з інвалідністю) на барикадах не боїться, то, можливо, і вони підключаться.» Так загалом і було. Чимало хто мені казав: тебе в новинах побачили і вирішили прийти.

А в гарячі дні на такі думки не лишалось часу: єдине – аби тільки не постраждали, аби тільки «Беркут» не поцілів у наших хлопців.

Усе робила з короткими перервами. Надзвичайно боліла спина. Хоча тоді на то не зважалося. Тим більше, коли бачила, як людям ноги-руки відриває. І кожний раз... відчуваєш відповідальність за них. Намагаєшся робити все, що в твоїх силах.

Ініціатива: тотальний контроль за корупцією

Не так давно Національну гвардію і Самооборону легалізували, і в складні часи ми будемо відстоювати Україну. У мирний же час наше завдання – тотальний контроль за корупцією. Це основа основ. Заради чого ми вийшли на Майдан. Заради чого все це почалося і наші хлопці пролили кров. Заради Небесної Сотні, в якій уже більше, аніж сто. А з подіями на Сході з'являються нові загиблі...

Наше завдання – контролювати. Я думаю, політики самі це розуміють... Хоча Верховна Рада часом і не встигає за людьми. Наприклад, поки приймається закон про переіменування вулиці Інститутської на Героїв Небесної сотні, люди вже встигли на будинки повісити таблички з новою назвою.

Нам не важливо, як звати того чи іншого депутата чи президента. Нам важливо, щоб він захищав інтереси народу. Якщо це не буде дотримуватися – буде повтор, тільки у більш жорсткій формі.

*Багати тільки рани і думаєш, чим можеш
зарадити...*

Марія Мамбій

*41 рік, м. Буськ, Львівська область
Лікарка Майдану*

Диспетчер Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний центр екстренної медичної допомоги і медицини катастроф м. Буськ»

Мій Майдан розпочався з того, як побили і розігнали студентів. Сталося це вночі, коли ми спокійно спали. А зранку, як прокинулись і побачили в новинах, як б'ють, то без вагань сіли із сестрою в машину та поїхали до Михайлівського собору... Я трохи побула волонтером. Однак саме пекло почалося в лютому.

18 лютого я була цілий день на роботі, чергувала. Потім з новин дізналася, що робиться, не могла витримати – такий у мене був неспокій. Приходжу додому й кажу рішуче чоловікові: «Ідемо!». А він наполягає, щоб поїхати завтра.

Кажу: «Та ні! Зараз! Бо завтра вже, може, не буде куди їхати». Ми з ним трохи посперечалися, а потім я побігла до нашої районної ради, там збиралися на Київ. Мене ще не хотіли брати. На що я їм відповіла: «Я їду як медик! А вам медик буде точно треба, дивіться, стільки жертв». Тільки коли мій чоловік підійшов, мене погодилися взяти.

У Київ ми прибули чи-то о пів на четверту, чи п'яту ранку. Не пригадую. Приїхала на Майдан... і заспокоїлася. Я не могла пережити все це, сидючи біля телевізора. А тут я оцінила ситуацію: страшно, все горить, але я вже з холодним розумом.

Над ранок лиш горіли шини, уже палав Будинок профспілок, розривалися гранати, але найактивніших бойових дій не було. Людей, як на мій погляд, не дуже багато. І ті хлопці, що стояли на барикадах, дуже змучилися, відпочивали хто де – хто в палатці, хто й просто на бруківці. І мені було так шкода тих людей, що лежать на тому холоді.

Ми обішли весь Майдан, оцінили ситуацію. Біля фонтану помітили, як хлопець і дівчина щось розливають. Я тоді не одразу зрозуміла, бо й не знала раніше, що таке той коктейль Молотова. І так приглядаюся-приглядаюся, але ще не підходжу, думаю, це ж треба навички якісь мати, щоб таке зробити.

Але потім і ми з чоловіком стали їм допомагати. У мене чоловік взагалі-то хворіє, після операції з виразки... Але поїхав зі мною, тому що боявся мене саму відпустити. Отак робили коктейлі ми з ним до самого вечора.

Уже 19-го вночі в нашу палатку приходили поспати наші хлопці. Дві години спали і далі змінювалися. А я дві доби на ногах, тож і собі шукала, де б хоча б трохи відпочити. Хоч і важко, але знайшли собі місце скраю намета. І виключилися годин на п'ять. Ніхто з нас не думав, що будуть наступати...

Забігає наш комендат і починає кричати, що потрібна допомога. Біля одного хлопця розірвалася граната і йому дуже погано.

Я зриваюся, але чомусь не можу знайти, у що взутися. Знайшла якісь чоловічі чоботи, але ж вони великі. У мене 39-й розмір, а то, певно, 45-й. Я ледве біжу. Таки добігла до хлопця, надала йому першу допомогу. І в той момент чую, як кричать зі сцени, що треба медиків до Жовтневого, то я туди. Поки я бігла по тих сходах, то вже двох чи трьох бачила, холодних...

У Жовтневому мене відправили на другий поверх. Там були неважкі – комусь очі потрібно промити, комусь зле стало, комусь дати заспокійливе. Побачивши, що тут такої серйозної допомоги не треба, вирішила йти на вулицю.

По дорозі зустріла чоловіка з пораненою ногою, але то була поверхнева рана, куля не пробила кістку. Я обробила рану й відправила його в медпункт.

Пішла вгору від Жовтневого. І так само надавала першу допомогу тим, кого зустрічала. Мій чоловік за мною ніс сумку з медикаментами. Хтось попросив води. Я до чоловіка кажу, щоб він приніс води і валідол, якісь краплі заспокійливі, бо вже закінчувалися.

І поки він побіг, почула, що кличуть медиків уже на Інститутську. Та й самі хлопці кажуть, що там далі потрібна допомога швидше. Помітила жінку в лікарській формі, пристала до неї. А вона мені: «Не йдіть за мною». Я їй у відповідь: «Я медик, і я піду з вами».

Мені так часто телефонують, щоб взяти інтерв'ю, а про ту, другу жінку, я ніде й не прочитала. Я ж була не одна. Нас було багато жінок. Хіба там, нагорі, ми були удвох, ще хлопці, які евакуювали поранених.

Ми вже відійшли метрів п'ятнадцять від готелю «Україна», як побачили першого чоловіка. Ми ближче, а в нього поранення ноги – два чи три кульових у ногу.

Чую, знову кличуть, я підбігаю. А там у чоловіка весь живіт

залитий кров'ю, виявилось, що то рана грудної клітини, куля – в саме серце. Йому вже нічим не могла допомогти. Але за другим чоловіком, я крикнула, що потрібно якнайшвидше занести його до шпиталю в готелі «Україна» – час йшов на секунди. Коли несли, я була поруч.

Потім повернулася назад. Один чоловік-медик каже, що є два поранених і він бере одного, а я – іншого. Якраз фотограф мене упіймав у кадр³², коли я надавала допомогу пораненому. Але в той час я бачила тільки рану, як кров тече... При такій страшній кровотечі майже нереально щось вдіяти. Засунула цілий бинт у рану, стримувала кров і кричала, щоб негайно його везли до шпиталю. Прибігли хлопці і допомогли мені його винести.

Ми веземо його, як чую, що кличуть медиків уже в інший бік. Я до хлопців: «Хлопці, тримайте рану і їдьте!». А сама вертаюся. На жаль, той чоловік не вижив, він був тяжко поранений.

Як прибігла, куди кликали, зустріла двох чоловіків-медиків, дуже молоденьких, можливо, молоді лікарі чи ще студенти. Вони покликали мене із собою, бо мали якогось пораненого. Аж знову мене кличуть, питаюся, що там у вас? А вони – він убитий. На що я їм: «Хлопці! До вбитих не викликайте лікарів. Ми ж так само ризикуємо. Я розумію, що треба, але ми їх заберемо пізніше. Давайте спочатку винесемо тих, що живі ще».

І знову чую, як кажуть, куди потрібно поспішати. Один чоловік з Коломиї до мене: «Я вас прикрию». Ми знайшли щит – він був залізний, але прошитий кулями, як друшляк. Знайшли і другого щита, очевидно, когось уже вбили.

Чоловік: «Бери щит! І я тебе прикриватиму ще одним щитом!». А я його так підняла, а він важкий, із ним не побіжу. Тож я той щит лишила, але дядько біг все за мною і прикривав.

Одбігли ми трохи, зупинилися біля рекламного сіті-лайту, а далі

³² Відома на всю Україну фотографія французького фотографа Еріка Буве, як Марія Матвіїв, схилившись над пораненим, надає першу допомогу. Біля неї видніється нога загиблого.

вже ні туди, ні сюди. Бачу, ще два щити чийсь, так само, мабуть, люди вбиті. Я кажу: *«Давайте поставимо ще ці два щити перед нами! Один проб'є, та, може, три не проб'є»*. Так і зробили. А я так лягла під рекламним боксом і думаю, що треба відповзати від нього, бо саме по ньому стріляли, що тільки осколки летіли.

І тут до мене телефонує чоловік, він же приніс воду, ліки – а мене на місці немає. Я відповіла, що ховаюсь від куль. А він зібрався до мене йти. Я кажу: *«Не йди до мене, я сама зараз до тебе прийду»*. Але в той момент чи не найперше злякалася. Моїй дитині 12 років, і я думаю, якщо мене вб'ють, то так вже і буде. Та коли помру я, то кому та дитина буде потрібна?

Якось ми відійшли звідти, де лежали, потім почули, як наказали усім відходити. Мене так само прикривав щитом той чоловік з Коломиї. Ось так все і закінчилось.

У тій круговерті ні імен, ні облич не пам'ятаю. Тоді нічого і не запитувала – не до того якось було. Бачиш тільки рани, і думаєш, чим можеш зарадити. Все. У таких випадках – час найцінніший.

Якщо я бачила, що я не можу нічого зробити, то намагалась евакуювати чимскоріше в готель «Україна». Звісно, як працювати і як виживати в таких екстремальних умовах ніде я не вчилася і ніколи цим у житті не займалася. Перші дванадцять років я працювала в процедурному кабінеті, а потім ще дев'ять років проробила в неврології. Хіба в неврологічному відділенні загартувалася (там висока смертність) і мертвих не боялася. Ніхто з нас, медиків, які працювали на Майдані, у той момент не звертали увагу, що лежать трупи.

Тільки коли ми відступали, мені чи запаморочилося, чи я послизнулася на сходах... Чую, хтось до мене іспанською (ті фотографі, які знімали), намагаються допомогти. Уже не пам'ятаю як, але опинилася в готелі «Україна», і там уже зателефонувала чоловікові. Потім увесь день працювала біля сходів, що ведуть на Інститутську, бо до іншої роботи ще не була готова.

Ще зі мною трапилася одна зустріч. Я загубила свій телефон, не дуже за ним жаліла, але переживала, як буде мама телефонувати чи хтось з рідних, то хвилюватимуться за мене. Підходжу до того місця, де міг бути мій телефон, а недалеко якийсь чоловік сидить у касці, бронезилеті. Я питаю в нього, чи не бачив раптом десь тут телефон. Він відповідає: *«Ви забули телефон? Я вам зараз знайду»*. І пішов.

До мене інший лікар як закричить: *«Що ти наробила? Його ж можуть застрелити!»*. А я у відповідь: *«Боже, та ж я йому не казала бігти шукати!»*. Потім випадково дізналася, що тому чоловікові лікарі поставили діагноз рак легенів. «Ви знаєте, мені все рівно поставили смертельний діагноз, мені вже нічого втрачати, я тепер не боюся нічого», – говорив він до мене.

На Майдані я пробула до 21 лютого, а далі вже поїхала додому.

Віра: у нас в Україні буде все добре

Я маю таку теорію, що все-таки в нас ще не так багато людей, які хочуть протистояти тому всьому лихому. Усі ми хочемо, щоб усе змінилося на краще, та більшість з нас – щоб ці зміни відбулися відразу. А так не буває.

У свідомості багатьох «сидить» 70 років совка. Єдине, що молоді цим не заражені. Я маю надію, більше того – вірю і знаю, що так точно буде, – якщо набереться хоча б сорок відсотків людей, кардинальні зміни відбудуться безповоротно.

У нас в Україні буде все добре, бо у нас такі люди! Я не вірила, що після 2004-го року люди встануть знову, але, коли побачила, що три місяці люди стоять... Я ж-то три місяці була дома, а ті люди тримали Майдан. І це треба мати терпіння, щоб вистояти! Я вірю, Бог змилюється над нами. Він бачить, що ми гідні жити краще, а не так, як ми живемо. Та не може бути все одразу, буде воно помаленьку-помаленьку. Можуть пройти навіть роки.

Та знаю, що ми просто вже не допустимо такого, як було за режиму Януковича.

Майдан – то кожний з нас

Коли розстрілювали людей, я в той момент не боялася, думала не про себе, а про те, що маю іти і робити. От і всі були мої думки. Та Майдан – це не просто, що ми зібралися десь на площі. Майдан – то кожний з нас. Кожна людина, кожен свідомий громадянин. Тільки тепер починається основна боротьба, бо ми поки що виграли маленький бій...

Я люблю цю країну... Але її в тебе можуть забрати

Анастасія Федченко

*25 років, м. Київ
Волонтерка Майдану*

Журналістка

Мій Майдан змінювався: від тусні зі студентством до серйозної журналістської роботи і скорботи за Небесною Сотнею.

Я хотіла вийти ще в перший вечір, коли прочитала у фейсбуці пост Мустафи Найєма. Це була не перша моя акція протесту: раніше я виходила на захист Гостиного двору³³, на якісь локальні київські мітинги.

Думала, що ми вийдемо, послухаємо якихось розумних людей (того самого Мустафу!) і підемо. Але в перший вечір мені таки не довелося потрапити на Майдан.

А вже в п'ятницю, 22 листопада, я прийшла на Майдан Незалежності зі своїми друзями. І це було схоже більше на тусовку. Там просто серед людей ходили авторитетні журналісти, громадські діячі, і це було круто!

Вийшла не тільки молодь, а й пенсіонери. Це добре запам'ятала, тому що нас висварив дідусь, коли ми якісь серйозні гасла переінакшували на свій гумористичний манер.

Утім, ми вийшли із плакатами. Я ще від руки писала щось на кштал «Україна – це Європа, а не «тайожний» тупік чи союз». У нас був маленький плакат, а нам якась жіночка дала великий, розфарбований якравими кольорами: «ЄС! Україна – це Європа!». Нас усі фотографували із ним. Потім ми ще жартували, що стали обличчям революції. До речі, цей плакат висить у мене вдома на стіні.

Ми думали, що за тиждень-два все мине. Потім дивлюся, як усе потроху затягується. І я вирішила взяти у цьому участь як волонтерка.

У якийсь з днів я просто підійшла під стеллу – звідти все починалося. Під стеллою було дуже холодно, бо там вітри продували з усіх боків. Там також не було справжньої кухні, але ми робили якийсь чай, канапки. І так гріло душу, коли ти даєш цей чай і люди тобі дякують. Один раз нам принесли теплу картоплю, прямо гарячу картоплю!

Пам'ятаю, я стояла, робила канапки, а мене журналістка з телеканалу «1+1» питає: «От вам принесли картоплю. І борщ принесли. Хто приніс?» А я: «Добрі люди». Я не знаю, правда, хто приніс, але це було так зворушливо, що дбають про людей, які на Майдані. Пам'ятаю, як прийшов Єгор Соболев і каже: «А зробіть дуже смачний чай, тому що нам один хлопець пожертвував 10 000 гривень». Я так запам'ятала цей момент.

³³ У відповідь на плани влади зробити в Гостиному дворі торговий центр і частково його перебудувати київські активісти розпочали 26 травня 2012 року акцію протесту. Учасники зайняли внутрішній двір цієї споруди, який до того був зачиненим для відвідувачів. З того дня, перебуваючи на території Гостиного двору, активісти проводять численні культурні й творчі заходи. Їхня мета – створення у Гостиному дворі громадсько-культурний центр замість комерційного проекту влади.

Правда, Майдан на початку – це ще була тусовка: ти стоїш з людьми, а в тебе за спиною Руслана, ще хтось із відомих. Коли вдавалося, ми фотографувалися з якимись знаменитостями.

Мені складно сказати, коли настав той момент, коли я зрозуміла, що це все не жарти, а досить серйозні речі, які відбуваються тут і зараз.

Спочатку мені цікаво було працювати руками, та вже за якийсь час захотілося написати про Майдан зсередини. Я почала писати, щоб максимально зберегти і свої спогади, і слова очевидців, і щоб просто люди дізнавалися, наскільки живий Майдан. Щоб людина і через 10 років читала і надихалася. Щоб знали, що ці люди жертвували своїм часом, своїми грішми.

У якийсь момент я зрозуміла, що Майдан – це незворотний процес. Помилково буде сказати, що це 30 листопада, коли розігнали Майдан. Але саме цей час став для мене знаковим. Саме в цю ніч я мала ночувати на Майдані. Та якось раптово змінилися плани, і я залишилася вдома. А вранці почитала в новинах про жорстоке побиття студентів. Я відчула сильний біль і розчарування.

Звісно, стояли там ті ВВШники³⁴, охороняли ту «йолку»³⁵, але я не могла припустити, що дійде до такого!

Відтоді сталася перша зміна в моєму Майдані. І знову вийшли люди... Я не очікувала, чесно, що на Софійській площі буде так багато людей, і саме ці люди надихали мене. Так само я не очікувала, що 11-го грудня вийдуть люди. Тоді я не пішла, боялася. Але коли люди відстояли і цей раз, коли їх відтіснили, а вони пішки йшли, коли таксі безкоштовно підвозило людей... Метро уже на той час закрили.

Я зрозуміла, що це місто мене вразило, це місто мене здивувало і я була захоплена цими людьми.

Майдан став серйознішим, приїхали прості чоловіки із Західної України, й почали будувати барикади. Відчувалась рука господаря: дядьки-революціонери з досвідом, так наче знають, як ставити намети. От що характерно, що Помаранчевий майдан 2004 організовували, а Майдан 2013 самоорганізувався. І ця самоорганізація мене досі вражає.

У черговий раз Майдан змінився для мене після першої смерті. Я дивилась відео з Сергієм Нігояном, де він читає вірш Шевченка. Я плакала, особисто я не знала цього хлопця, але такі, як він, реально сильні люди.

На Грушевського все почалося 19 січня. Я вже там була наступного дня. Я не могла там не бути. Звичайно, про це не повинна знати моя мама, але мені хотілось на передову, мені хотілось все побачити на власні очі... і ці згорілі автобуси, і ці розтрощені барикади. Я не думала тоді, що це бюджетні чи не бюджетні гроші, мені і зараз не шкода. Просто я дивувалась мужності людей, які палили шини, які кидали коктейлі Молотова. Я не сприймала і ніколи їх не сприйматиму як якихось людей, які щось неправильно зробили. Очевидно, Грушевського мало статись у нашій історії, в історії цієї революції. Я пішла на Грушевського на передову, я почала все знімати на телефон, тому що багато людей читають мою сторінку в соціальній мережі, хотілося їм розказати з місця подій.

Страху не було. Я сама з Дніпропетровська, пережила вибухи³⁶ в квітні 2012 року. Уже знала, як «звучить» вибухівка. Дискомфорт певний був, але страху не було. Літають гранати, лунають вибухи... Ось щось летить на мене. Це була світло-шумова граната: не так страшно, але без очей можна залишитись. Але я тоді про це не думала. Я відвертаюся від неї і починаю швидко йти, і вона буквально за мною вибухає.

³⁴ Солдати внутрішніх військ України.

³⁵ Іронічна назва головної ялинки на Майдані.

³⁶ Вибухи в Дніпропетровську – серія терористичних актів, що сталися у центрі міста Дніпропетровськ 27 квітня 2012 року. Згідно з офіційними даними, внаслідок вибухів постраждало 27 осіб, зокрема дев'ятеро дітей.

Але мені не було страшно, мені досі не страшно із цього. Якщо цей досвід стався зі мною, значить він повинен був статись.

Після Грушевського я не скажу, що Майдан залишився таким самим позитивним. Але люди вже звикали до того життя.

Розмови про розгін Майдану велися майже постійно. Але саме 18 лютого пішла чутка про зачистку Майдану. Уже закрили метро. Тож я вирішила на Майдан Незалежності йти пішки.

18-те – це найстрашніший мій вечір на Майдані. Я там була до години десятої вечора. Ще не застала, коли горів Будинок профспілок, та вже бачила, як горів «Глобус»³⁷.

Я бачила, як летять коктейлі Молотова. Красиво насправді. Такий вогненний спалах... Спочатку я була на Хрещатику біля Будинку профспілок, намагалась якось все це зафіксувати в пам'яті і просто зрозуміти, що відбувається. Потім зі сцени попросили жінок і дітей підійти у центр, щоб чоловіки їх могли прикрити.

Тобі страшно, але ти розумієш, що за тебе стоятимуть горою, що ці чоловіки тебе захистять. Незважаючи на це пекло, ще досі усе сприймалося як продовження Грушевського. Я стояла на Майдані, і краєм ока помічала, що люди духом не падають. Вони довбають бруківку, передають її ланцюжками, як мурахи, хтось робить коктейлі Молотова.

Я молилась, щоб не було ніяких жертв. А вже наступного дня читаю, як почали працювати снайпери. Читаю про те, як вбито вісім людей, вбито ще скількись, вбито-вбито-вбито... І я досі не вірю. Моя свідомість блокувала цю інформацію до останнього, я не хотіла думати про Небесну Сотню, я не хотіла думати про те, що людей убивають.

Певно, і це теж потрібно було мені пережити. Я переконана, якщо ти переживаєш такі події, ти вже стаєш справді новою людиною. Ти розумієш, що в будь-який момент в тебе можуть забрати твоє життя... не фізичне життя, а те життя, до якого ти звик.

Я звикла жити в цій країні, я люблю цю країну, якою б вона не була. Але і її в тебе можуть забрати.

Тієї ночі я погано спала, моя ж сусідка не спала взагалі. Коли я її запитала, що відбулося, вона відповіла: «*Ти дійсно хочеш це знати перед тим, як іти на роботу?*». Я кажу: «*Так*». Вона – мені: «*Згорів Будинок профспілок*».

Потім почались ті два пекельних дні. Але з інтернету новини сприймаються страшніше, ніж на самому Майдані. Я не поїхала 19 і 20 лютого на Майдан, тому що працювали снайпери. Я, правда, боялась. Я могла би бути там корисною, але вони стріляли в усіх: стріляли в чоловіків, стріляли в жінок, медиків, журналістів...

Я дивилась на фотографії людей з Небесної Сотні, на ці обличчя... Це красиві обличчя, одухотворені, в них розумні очі. Від таких чоловіків народжуються гарні і розумні діти. Я точно знаю, що пішли найкращі, тому що поганих там просто не було.

Погані сиділи вдома, очевидно, я теж погана. А там були найкращі – цвіт нації.

Я до останнього дивилась на ці фотографії і намагалась зафіксувати ці обличчя в пам'яті. А потім шукала їх у натовпі. Мені до останнього здавалось, що це якийсь глобальний обман. І я би рада була, щоб мене так обманули, що цього насправді не було.

І я думала, що от я бачила схожу людину – і мене всього лиш обманули. Навіщо померла ця людина, хай живе ця людина. Це був би один з найкращих обманів в моєму житті!

Я не думала, що Небесна Сотня увійде в моє життя так сильно, що я буду писати про цих героїв у книжці. Ти розумієш, що ці люди віддали життя за твоє майбутнє, за майбутнє твоїх дітей, і ти хоча б так можеш подякувати їхнім родичам, підтримати їх. Хоч це і неспівмірні речі.

На Майдан я повернулася 21 лютого, побігла на Михайлівський

³⁷ Торгівельний центр на Майдані Незалежності.

собор. Мені ще хтось гроші передавав на ліки. Я боялась спустатись на Майдан. Туди прийшла трохи згодом. Навколо квіти, лампадки, у той день прощалися із якимсь хлопцем із Небесної Сотні.

От тоді зрозуміла, що я блокувала всю цю важку інформацію, щоб не збожеволіти. Потім, коли ти їдеш в метро і бачиш, що в людей у руках гвоздики, і ти знаєш, куди їх везуть... Ти бачиш ці гвоздики і ти ненавидиш ці гвоздики. З одного боку, поважаєш тих людей, які хочуть віддати шану героям, та з іншого боку – ти ненавидиш ці гвоздики.

Зараз я дуже рідко буваю на Майдані, в тому числі через ці гвоздики, через іграшки, які приносять, ці лампадки. Мій Майдан трансформувався від тусовки до братської могили.

Ініціатива: писати історію у статтях про людей Майдану

Я вірила людям. Там були люди різного віку, але переважно молодь, студенти. Скажімо так, у свої студентські роки я не була громадсько активною, а тут отримала унікальний шанс компенсувати згаяне.

Було цікаво подивитись на цих дітей. Хоча вони молодші мене на кілька років, але якраз ті кілька років вони далі від «совка». Це вже новіше покоління, з ними завжди цікавіше спілкуватися.

Творчого застою в мене точно не було. Я писала для газети «День». Спочатку про волонтерів Майдану. Пригадую дівчину, яка розповіла мені, що приїхала з Львівської області, уже закінчує медичний університет. Вона казала, що хоче, щоб в нашій країні була інша медицина, щоб не впроваджувалася медична реформа, яка практично вбиває медицину.

Ще писала про благодійників Майдану, які приносили їжу, одяг, ліки. Ще про кухню Майдану, про лікарів (уже після Грушевського). Писала про кохання під час революції.

У кожного мого героя була своя причина вийти на Майдан. Я ніколи не підтримувала нашу колишню владу, це була моя причина вийти на Майдан. Мене, відверто кажучи, обурило той факт, що нас годували обіцянками, мовляв, рухаємося до Європи, а потім – раз! І нікуди ми вже не йдемо. Нам нахабно брехали всі ці роки, але так підло ще ні разу.

Майдан – це крутий досвід волонтерства

Я вдячна Майдану за те, що він відкрив мені для себе волонтерство в чистому вигляді. Очевидно, ще й тому, що творилась історія, в тому числі моїми руками. Це так нереально круто, коли ти щось робиш, тобі це нічого не коштує, окрім твого часу, натомість ти отримуєш подяку від зовсім незнайомих тобі людей.

Я на Грушевського носила канапки, а ці чоловіки революції ще й тобі бурчали, що вони довбуть сніг і їм ніколи їсти. Була фаза Майдану, коли всі кияни несли якусь їжу з дому. Я спілкувалася з чоловіками, які жартома скаржилися, що набрали тут вагу.

Ти розумієш, що це хоч і маленький, але це твій внесок у революцію. У якийсь момент я зрозуміла, що робити канапки – це важливо, але не менш важливо – писати про людей, які роблять канапки, про людей, які їдять ці канапки, тому що ці люди творять історію, творять країну, в якій нам жити. Вони прекрасні. Я їх люблю.

Майдан зробив мене гордою з того, що я є українкою...

Марта Коломиєць

*Київ – Чикаго, Україна – Америка
Учасниця Майдану, представниця
української діаспори в США*

Директор Програми імені Фулбрайта в Україні

Мій Майдан розпочався задовго до подій 2013 року. Я – донька емігрантів. Мої батьки виїхали до Америки після Другої Світової війни. Мій батько був зі Східної України, зростав на Дніпропетровщині. Мама народилася на Львівщині. Мої бабусі й дідусі завжди плекали в мені любов до України. Тому, ставши журналісткою, я вирішила, що хочу писати про Україну. Тоді ще був Радянський Союз, і я думала про те, який може бути мій внесок, щоб Україна стала незалежною державою.

Пригадую, в п'ятому класі ми ходили до школи українознавства, і там нам розповідали, що Україна – це одна з республік Радянського Союзу. Але в своїй багатолітній історії вона була і незалежною... І ми, тоді діти десяти-одинадцяти років, хотіли знати й все допитувалися у вчительки: коли ж Україна стане незалежною?

І я пам'ятаю точно, як вчителька відповіла: *«За моє життя цього точно не буде, можливо, за ваше...»*.

Перший раз в Україну я приїхала в 1985 році як туристка, інакше не можна було потрапити.

Через два роки, у 1987 році, я зробила відео-інтерв'ю із В'ячеславом Чорноволом та Михайлом Горинем. Вони розповіли

мені, як бачать незалежну Україну. Уже тоді я відчула гласність, власне, чому могла відбутися розмова з цими великими людьми. Я відчувала, що система міняється і потрібно записати їх для історії... Однак ці відеокасети так і не доїхали до Америки – їх у мене відібрали в аеропорту Бориспіль працівники КДБ³⁸.

Потім в газеті «Радянська Україна» вийшла стаття під назвою «З-під поли», в якій мене обвинуватили у тому, що я як громадянка Америки тут щось вишукую... Мені заборонили в'їзд у Радянський Союз. А ці відео-інтерв'ю почали транслювати на телебаченні, начебто із обвинувальною метою. Однак чим частіше їх показували, тим більше людей хотіли подивитися ці відео, дізнатися про ідеї Чорновола та Гориня, чого вони хочуть добитися для України. Радянська система сама себе перехитрила.

У 1990 році українська діаспора в Америці організувала гуманітарну допомогу дітям-чорнобильцям, яку я мала супроводжувати як журналіст. Та мені не давали візи. Нарешті із української діаспори Надя Матківська, Володимир Яворівський поставили ультиматум: цей літак з допомогою не вилетить, якщо Марти Коломиєць не буде на борту. І нарешті за десять хвилин до відльоту (всі чиновники вже сиділи в літаку!) мені відкрили візу, я зайшла на борт і тільки тоді ми полетіли.

На той час у парламенті вже були Чорновіл і Горинь, і вони привітали мене як великого героя...

Гласність збільшувалась, з тюрем випускали українських дисидентів. У січні 1991 року я працювала в діаспорній газеті The Ukrainian Weekly, яка виходила в Америці з 1933 року. Ми вирішили відкривати наше бюро в Україні. Це ще була Радянська Україна.

Я приїхала в січні 1991 року... Пережила все – студентські страйки на Майдані³⁹, і здобуття Незалежності, і акцію «Україна без

³⁸ КДБ – Комітет державної безпеки.

³⁹ Студентська революція на граніті (2 – 17 жовтня 1990 року) – акція громадянської непокорі, організована українською радянською молоддю. Протести завершилися підписанням постанови ВР УРСР, яка, зокрема, гарантувала недопущення підписання нового союзного договору, перевибори Верховної Ради УРСР на багатопартійній основі, повернення на територію УРСР українських солдатів, відставка голови Ради Міністрів УРСР Віталія Масола.

Кучми»⁴⁰, і Помаранчеву революцію, і тепер – Майдан. Я знаю, що шлях до демократії ніколи не є легким. Кажуть, що Україні незалежність прийшла занадто легко, не потрібно було за це боротися. Тож цей Майдан якраз є боротьбою за незалежність. Була пролита кров, але ще не все вибороли. Та є надія, що люди нарешті перебороли свій страх – жити за радянською системою.

Майдан надихав... Коли треба було зарядитися енергією, достатньо було прийти на Майдан. Я там бувала щовечора. Усе найкраще, що є в Україні, я бачила на Майдані: що тут щирі люди, які хочуть жити в європейській країні, там де є свобода слова, право збиратися там, де вважаєш за потрібне...

Я відчуваю велику симпатію до Руслани. Це справді – обличчя Майдану. І я ніколи не забуду, як вона тримала Майдан у спокої, а «Беркут» усе йшов... Ольга Богомолець зробила неймовірні речі в організації медичної допомоги! Те, що вона бачила і пережила, і все одно щодня приходила – це справді мужня жінка.

Але також маю неймовірну повагу до тих жінок, які сміливо підходили до бійців «Беркута» й просто з ними розмовляли. Вони говорили: *«Не стріляйте, це ж ваші люди, а ви ж могли би бути моїм сином...»*. І ці молоді дівчата, що своєю усмішкою розраджували чоловіків Майдану... Моя подруга, теж з діаспори, вона одна з тих, хто телефонував до Михайлівського собору, щоб почали бити в дзвони! Або ті жінки, які приходили прибирати наметове містечко, бо хотіли, щоб на Майдані було чисто й охайно! Я знаю, що багато жінок винаймали житло, аби чоловіки мали де помитися, відпочити... А те, що жінки на колінах молилися! Без жінок – Майдан був би сухий, військовий.

На Майдані я швидше була учасницею. Але я також була своєрідним «інформаційним містком», який з'єднував Україну й Америку – для своїх друзів у діаспорі я постійно писала у фейсбук

про те, що діється на Майдані. Разом ми намагалися допомогти родинам, які потребували або фінансової допомоги, або підтримки. Так ми знайшли нашої подруги двоюрідну сестру, чоловік якої загинув на Майдані, залишивши двох малих дітей. Ми разом із Жіночою Сотнею імені Ольги Кобилянської намагалися допомогти сім'ям українських військових у Криму: як виїжджати, куди, що робити далі.

Майдан – це об'єднання діаспори

Але Майдан вплинув ще на одну важливу річ. Майдан об'єднав українців різних генерацій і різних еміграцій. І моїх батьків, що були в політичній еміграції, і еміграцію нової хвилі – у 80-90-х роках, економічної. Дуже часто між ними не було порозуміння...

У моїх дідів, які виїжджали, не було вибору: або в Сибір, або втікати. Так, мій дід був міським головою за часів німців, коли ж повернулися радянські війська – довелося втікати. Мій дід за лінією мого батька пережив Голодомор, тоді багато людей згинуло на Полтавщині. І дід не бачив, як його родина може вижити в той час. Мій дід виїхав у 1949 році. І тих десять років, допоки не помер у 1959-му, він сидів на тих валізках і вірив, що буде можливість повернутися. Він так не хотів покидати Україну.

Люди ж, які виїжджали в 90-х роках, їхали через економічну скруту. Я ж не могла зрозуміти: чому люди, які кажуть, що вони патріоти, тікають з України? Чому гроші – понад усе? Але цей Майдан показав, що їм не байдуже, що вони щиро хвилюються за Україну, і бажають для неї всього найкраще.

Я горда з того, як посол США Джеффері Р. Пайетт підтримав Майдан. З діаспори люди були не тільки щедри грошми. Вони щонеділі організовували акції підтримки в Нью-Йорку, Чикаго, Вашингтоні!

⁴⁰ Кампанія протестів в Україні у 2000–2001 роках, організована політичною опозицією і спрямована на відставку президента Леоніда Кучми, зокрема, через «касетний скандал». 28 листопада 2000 року лідер соціалістичної фракції в парламенті Олександр Мороз оприлюднив матеріали, в яких йшлося, що Кучма виступив замовником викрадення та вбивства 16 вересня 2000 року опозиційного журналіста Георгія Гонгадзе.

Я приїжджала на Різдво додому, до батьків. У мене на сумці завжди пов'язана синьо-жовта стрічечка. Якось я зайшла в магазин купити щось із косметики. Так мене оточили жінки й відразу вигукнули: о, українка... Усі про Майдан і Україну говорили в січні! І це ще було перед тими страшними подіями...

Мої батьки дуже старенькі – їм 87 і 85 років. Та мені здається, мій батько знає більше, що діється в Україні, ніж я. Він постійно стежить за новинами в Інтернеті. Батько дуже хоче побачити Україну, та не знаю, чи здоров'я йому дозволить. Навіть те, що батьки виїхали звідти малими дітьми, Україна назавжди лишилася в їхньому серці.

Віра: і на найнижчому рівні можна відіграти свою роль

Пригадую, як одна моя знайома кілька років тому казала, що не може собі уявити, як виховувати своїх дітей у цій країні, як вступати в університет, де діють правила корупції. І ось зовсім недавно ми зустрілися, і вона розповіла, що не збирається нікуди з України виїжджати. Майдан показав, що в країні є хороші люди, і що вона не може покинути свій дім.

У своїй роботі я часто їздила в різні області й регіони, зустрічалася з багатьма людьми, які мені скаржилися: от що я можу зробити – переді мною стіна. І тепер мені дуже приємно, що все більше людей виявляють громадянську відповідальність. Так звані «watch dogs» – «сторожові пси», які дивляться за тим, що відбувається. Так, недавно був з'їзд якихось територіальних громад у Києві. Хто вони, хто їх скликав, чому вони приїхали? Громадськість відразу підняла гвалт – і дуже ввічливо, але незворушно «завершила» цей з'їзд.

Майдан показав, що навіть на найнижчому рівні можна відіграти свою роль, щоб покращити свою громаду.

Міністерство освіти є нашим партнером у програмі Фулбрайт. І першого дня, коли я зайшла в міністерство після колишніх чиновників Табачника і Сулими, то побачила відкритих людей, які

хочуть багато доброго зробити для системи освіти. І це дає віру, що зміни відбудуться.

Україна справді є держава у спільноті великої європейської ідеї. І вона завжди була Європою ще з часів Анни Ярославни, і Княжої доби, Козацької доби...

Я живу в Україні понад двадцять років і знаю, що ще є багато роботи. Та цей Майдан зробив мене гордою не тільки з того, що я є американкою, а й що я є українкою. Я щаслива, що я американка українського походження, і можу прожити найкраще, що є в обох світів.

...У влади немає права застосовувати силу до громадян

Анна Гулевська-Черниш

38 років, м. Київ

Член управління ініціативи

"Родина. Майдан"

(в народі – фонд Небесної Сотні)

Директор Українського форуму благодійників

Я була глибоко обурена, коли дізналися, що Україна згортає процес євроінтеграції. Через це підтримала протистояння, вийшли на перший Марш мільйонів, бо вважала, що дуже важливо висловлювати свою громадянську позицію.

Коли розпочалася перша бійка біля Адміністрації Президента, там були кілька наших знайомих у групі «Червоного хреста». Вони почали надавати першу допомогу побитим. Мій чоловік майже одразу записався до групи волонтерів «Червоного хреста». Серед них були програмісти, менеджери, директори

піар-агентств. Удень вони працювали, а ввечері і вночі йшли на чергування на Майдан.

У грудні, коли витали чутки про можливий розгін Майдану, я вирішила написати лист Рінату Ахметову, оскільки знала, що він бере участь у переговорних процесах.

Моє звернення 9 грудня опублікувала «Українська правда». І там йшлося про те, що я особисто запрошувала Ріната Леонідовича на 15-хвилинну прогулянку Майданом. Одного. Без команди. І обіцяла в цей час стати його особистим охоронцем в разі якоїсь критичної ситуації. Цією прогулянкою я хотіла би показати, наскільки різні там стоять люди, з усіх регіонів України, однак у всіх них одна мрія – бути вільними і щасливими.

Цей лист – своєрідний вибух в інформаційному просторі. У ньому відображалися думки тих, хто ще боявся виступати. Це було дуже несподівано і потужно. Чимало хто мені телефонував і казав, що так не можна робити! На що я відповідала: я маю право висловлювати свою думку.

Ввечері мені зателефонували від Ахметова й повідомили, що лист він прочитав. І що його позиція, звісно, за євроінтеграцію, однак... і за Росію.

Усі чекали напад на Майдан 9 грудня. Але цього не сталося. Пізніше Сергій Лещенко⁴¹ сказав, що в той вечір Януковичу телефонував Рінат Ахметов, і він наче зупинив штурм. Та коли Ахметов 10-го відлетів до Англії на якісь збори його футбольної команди «Шахтар», чергова спроба розгону Майдану таки сталася.

10 грудня мій чоловік волонтерив на Майдані. Я, не маючи сили всидіти перед Інтернетом, швидко збираюсь і сама туди поспішаю. Живу недалеко, йду пішки.

Рухаюсь по Кудрявському узвозі, бачу ще одна дівчина біжить. Виявилося, це наша українська співачка Анастасія Приходько.

Вона до мене: «Ви куди, на Майдан? Я теж... Ви знаєте, у нас сьогодні ювілей, ми святкували, а тут почали «Беркут» звозити... Мій чоловік, брат і батько закрили мене у квартирі, а самі поїхали на Майдан. І ось я вибралася...».

Вона почала ледь не кидатися під машини, щоб когось зупинити. Дуже пам'ятаю, як ми сіли в таксі і вигукнули: «На Майдан!». При чому, ніхто з нас не взяв грошей – як були, так і вискочили. Та ніяких грошей ніхто нікому не платив.

Я бачила, як машини рухалися в бік Майдану Незалежності. Це була друга година ночі, а на Софійській площі вже був потужний рух людей, уся Михайлівська залюднена. Я пам'ятаю, як ми стояли біля «Беркута» і співали гімн, співали пісні, вмовляли їх. І коли починалося якесь коливання серед бійців, я кричала: «Стійте! Стійте!». І командири зупиняли ці коливання.

Потім почалася атака під Жовтневим. Мій чоловік розгорнув прямо на сходах Головоштампу польовий шпиталь. Постелили ковдри, поставили розкладачки – і всіх поранених зводили туди. Я допомагала промивати очі. Сюди люди почали масово приносити молоко, лимони⁴². І це була третя чи четверта година ночі. Саме цієї ночі сталося моє «бойове хрещення» Майданом.

У грудні я ще трохи поволонтерила на кухні. Для мене було важливим залучати своїх дітей. Брала одного зі своїх синів, який погодився допомогти. Я робила бутерброди, а мій син їх розносив.

Майдан – це «перший газ»

19 січня, коли на Грушевського почався «перший газ», мій чоловік якраз був на чергуванні. Він почав мені телефонувати й казати, щоб я їхала в аптеку, купувала ліки для промивання очей і привозила їх на Майдан.

Тоді я побачила, що там відбувається – газ, вибухи. У мене шок. Ніколи я не могла уявити, що влада спроможна на таку реакцію

⁴¹ Провідний український журналіст-розслідувальник.

⁴² Прості засоби допомоги під час отруєння сльозоточивим газом.

до своїх громадян. Я зателефонувала друзям, щоб вони на фейсбуці написали повідомлення, щоб на Майдан негайно везли маски, пов'язки. Ми поставили прапор на куті з Парковою алеєю, і там мене могли знайти для передачі медикаментів і речей першої необхідності.

Я з чоловіком допомагала промивати очі, оброблювати рани. Я це робила чи не вперше в житті. Тоді ще не було «медиків Майдану». Однак уже там я зустріла жінку, яка мені сказала: *«Я – лікар, я сьогодні не на чергуванні, тому взяла свій "черговий чемоданчик-аптечку", давайте я до вас приєднаюся»*.

Люди до нас приходили, і просто питали, як ми можемо допомогти. Тоді сталися перші осколкові поранення, ми викликали швидку, допомагали відносити цих людей у машини. Потім, як виявилось наступного дня, їх всіх відвезли у СІЗО...

У той вечір я написала на своїй сторінці: *«Дорогі друзі, де б ви не жили – чи на Півночі, чи на Півдні, чи в Карпатах, чи на Донецьких териконах. Я хочу сказати, що із сьогоднішнього я дня я буду докладати всіх зусиль, аби цієї влади позбутися. Бо немає у цієї влади – якою вона б не була, який світогляд не мала – права застосовувати силу, чинити насильство до громадян, тим паче використовувати газ, гранати...»*.

Хто ж знав, які події стануться в лютому. 18-го мій чоловік так і не доїхав до роботи, йому зателефонували, що потрібно негайно бути на Майдані. І він пробув у Маріїнському парку, звідки все починалося, 20 годин. Він заборонив мені приїжджати на Майдан. Але всупереч йому я все-таки пішла.

Десь о четвертій годині ранку я поїхала на Грушевського із сумкою медикаментів. Там був жах. Утворили вузький прохід від Європейської площі до барикад і за допомогою мотузок один за одним виносили поранених. Тут же стояли машини швидкої допомоги, які їх забирали, діяли польові шпиталі.

Хтось прибіг із Самооборони і почав кричати, що потрібні батареї для рації, що це дуже важливо, бо закінчується зв'язок. Декілька осіб побігло в перехід на Майдані Незалежності купити батареї. І я разом з ними. Була, можливо, там хвилин десять, повертаюсь – а ситуація вже докорінно змінилася. З пагорбів від Урядового кварталу почали спускатися бійці «Беркуту». Усі чорні, серед дерев... Я лиш встигла всунути в руки батареї, як почали кричати, що треба тікати.

Я побігла на Трьохсвятительську, вище за Українським домом, зупинилася тільки на Володимирівській гірці. Хотіла побачити, що відбувається. А «Беркут» уже все трощив.

В Українському домі був розгорнутий шпиталь. І я побачила, як через вікна почали виносити поранених. Один хлопець був із дуже важким вогнепальним пораненням, його тримали під крапельницею. Близько восьми-десяти осіб обережно транспортували його на руках. Один чоловік на інвалідному візку просто поклав собі його плечі. Було дуже холодно. А цей поранений роздягнений, тільки під блаженною ковдрою, кров повсюди... Внесли і поклали на асфальт, бо не знали, що робити. Аж тут я піднімаю очі – перед нами костел⁴³. *«Костел! Біжимо туди!»*, – гукаю. *«А нас пустять?»*, – відповідають мені. *«Вони не мають права нас не пустити...»*.

Ми туди забігли, я мала із собою тільки бинт і перекись водню (бо ліки ще раніше віддала у Будинок профспілок), почали зупиняти кров, водночас викликати швидку. Майже одразу прибігли лікарі з Українського дому і розгорнули новий шпиталь. Незабаром приїхала швидка з Інституту нейрохірургії і я поїхала супроводжувати пораненого.

Я була свідком того жаху. Я знала, що я маю написати у другому листі до Ахметова. У своєму зверненні я закликала негайно дати команду, щоб кошти програми «Адресна допомога» фонду «Розвиток України»⁴⁴ перенаправити на допомогу пораненим у

⁴³ Католицький собор в Києві – церква Святого Олександра.

⁴⁴ Фонд Ріната Ахметова.

Києві, запустити на телеканалі «Україна» безстроковий телемарафон з висвітленням реальної ситуації в Київ і в Україні та її причини.

«Українська правда» знову опублікувала мій лист від 19 лютого. А вже ввечері мені зателефонував директор фонду Ахметова і сказала, що вже є «добро» на надання допомоги пораненим.

Звідтоді почалася робота нашого Українського форуму благодійників на допомогу пораненим. Ми мали зв'язок з Європейським центром фундації, ми також є членом Європейської мережі Донорських асоціацій. Тож ми інформували наших партнерів, що відбувається. Багато хто писав, як можна перерахувати гроші пораненим. Водночас виникло чимало особистих ініціатив, щоб збирати кошти на підтримку близьких загиблих на Майдані.

Тож, знайшовши один одного через фейсбук, ми зібралися всі разом 22 лютого. Окрім Українського форуму благодійників, тут були і представники фонду Ахметова, Фонду громади Приірпіння, фонду «Відродження», Міжнародного благодійного фонду «Карітас України», Катерина Ботанова⁴⁵, Андрій Федорів⁴⁶. Усього вісім організацій. Ми почали думати, як ми можемо об'єднати зусилля, і зрозуміли, що гроші треба збирати в одному місці. Ним став невеличкий Фонд громади Приірпіння. Це рішення було спонтанним.

Фонд громади Приірпіння очолює ініціативна директорка Анастасія Попсуй, яка оперативно реагувала на наші завдання. Саме через цей фонд ми зібрали трохи грошей на прохання Євромайдану SOS⁴⁷, який шукав можливості допомогти з похороном для одного хлопця, якого не могли забрати батьки.

Після цього на сторінці Євромайдану SOS ми залишили повідомлення, якщо потрібні гроші на похорон, можна звертатися до нас.

І коли розпочався на «5 каналі» телемарафон про Небесну Сотню і виникло питання, який давати рахунок, знову дали реквізити Фонду громади Приірпіння. Ніхто не думав, що це будуть такі великі гроші. Але за 24 години ми зібрали 17 мільйонів гривень. Ми були шоковані від цієї суми.

Далі до нас звернулася Асоціація телерадіомовників, які вже на регіональних каналах запустили ролик про Небесну Сотню. За три доби – 30 млн грн.

Побачивши ці суми, зрозуміли, що потрібно створювати окремий фонд, концентруватися на зборі грошей, їх акумулювати, розробляти довготривалі програми підтримки.

За п'ять днів нас уже було 18 організацій, які готові були включитися в роботу: формування списків загиблих, поранених, відкриття рахунків, розробка програм. Також ми зайнялися фандрайзингом: я шукала гроші серед знайомих мені фондах, інші – зверталися до бізнесових структур. Адже телемарафон тривав тільки чотири дні, а далі розпочалася внутрішня робота. До кінця місяця ми спільними зусиллями назбирали 50 мільйонів гривень.

У нас уже відбулася публічна Експертна рада, яка транслювалася на Спільнобаченні⁴⁸. Тут були присутні редактор «5 каналу», представники Асоціації радіомовлення, Міністерства здоров'я, Міністерства культури, Мінсоцполітики, представники МВС, громадська діячка та журналістка Ольга Герасим'юк, представник

⁴⁵ Катерина Ботанова – головна редакторка онлайн-журналу KORYDOR, який став першим ЗМІ в Україні, що звернувся до краудфандингу і за рахунок громадян зібрав кошти на гонорарний фонд для своїх авторів.

⁴⁶ Андрій Федорів – керівник міжнародної маркетингової компанії fedoriv.com

⁴⁷ Самоорганізована структура волонтерів, які оперативно реагували на події Майдану. Більше про Євромайдан SOS – в історії Олександри Матвійчук.

⁴⁸ Сайт Громадського інтернет-телебачення України. На сайті може одночасно транслюватися кілька телепередач (також є відеоархів), висока ступінь інтерактивності (до 80% програм), можливість розміщати як професійні журналістські матеріали, так і аматорський контент, активний зворотній зв'язок з глядачами.

Євромайдану SOS, медики Майдану, священники та інші. Ось таким складом ми приймали рішення, як поділити ці 50 мільйонів.

Те, що вирішила Експертна рада, є відображенням суспільної думки. І ми її підтримуємо і всупереч не йдемо. Тож 60 % коштів із 50 млн будуть перераховані як адресна допомога сім'ям загиблим та сім'ям, родичі яких зникли безвісти. Це дуже важливо. Наразі відомо про 126 загиблих і ще 140 осіб вважається зниклими. І скільки із цих зниклих знайдеться – невідомо.

20 % від зібраної суми перерахувати на довготривалі програми підтримки дітям, які втратили своїх батьків. Наразі це 65 дітей. І до повноліття ми хочемо зробити програми, щоб кожна дитина щомісяця отримувала певну суму грошей.

Ще 20 % із зібраних коштів підуть на підтримку поранених. На жаль, на рівні держави мова поки заходить про підтримку сімей загиблих, а щодо поранених ця робота не ведеться. Половина цієї суми уже була використана на негайну допомогу пораненим, яких відправляли на лікування в Ізраїль. Решту планується пустити на реабілітацію, виготовлення імплантів тощо. Прикро, але наша ідея підтримки дітей солдатів Внутрішніх військ не пройшла. Серед аргументів – люди, які передавали гроші, жертвували саме на загиблих із Небесної Сотні.

На жаль, нам не вдалося переконати і про необхідність соціального супроводу, психологічної реабілітації. Наше суспільство ще не до кінця розуміє важливість саме таких програм: коли краще жінці, яка втратила чоловіка-годувальника, не стільки отримати якусь суму грошей, скільки, можливо, здобути фах, допомогти відкрити власний бізнес. Щоб вона могла самостійно утримувати себе і сім'ю, а не чекати якісь гроші від держави. Та і до цього нам усім потрібно дорости.

Ініціатива: смс-благодійництво

Коли «утік» Янукович і запрацював парламент, я відчула таке піднесення – ми змогли! Ми змогли змінити систему. Раніше це

здавалося чимось нереальним! Тим більше неочікуваним був удар з боку Росії. Хоча після того, що ми вже пережили, маю впевненість, що зможемо впоратися і з цим зовнішнім агресором.

Сьогодні я спостерігаю, як ті закони, які розроблялися і лобіювалися громадянським суспільством, приймаються у Верховній Раді. Зараз ми активно розробляємо законопроекти про благодійну діяльність, бо насправді є що змінювати.

Так, для мене дуже важливо запустити в Україні смс-благодійництво. Сьогодні в нас ця форма із збору коштів не працює. Тому що з кожної гривні, які людина перераховує через смс, 45 % іде на податки! Це нонсенс у світовій практиці. Максимум 5-7 %.

Мене глибоко обурює, що Міністерство оборони «вручну» звільнили мобільні оператори від сплати податків. Тобто систему вони не змінюють. Тож виходить цікава ситуація: на армію ми можемо збирати гроші, а на допомогу пораненим – ні. Так само ми не можемо через смс збирати на підтримку медиків або журналістів.

Тож мобільні оператори на сьогодні свідомо не проводять подібних кампаній, оскільки це по-своєму є обманом населення, гроші яких перераховуються на інші цілі.

Нині ми об'єдналися з юристами всіх мобільних операторів і намагаємося розробити законодавчі ініціативи, щоб зменшити оподаткування. Саме ці законодавчі зміни – для мене особисто дуже важливі.

Також ми плануємо провести велику інформаційну кампанію, що благодійність є інструментом соціальних змін. І події останніх місяців підтвердили – це можна робити.

У Небесної Сотні було своє майбутнє, але вони пішли в наступ...

Олександра Мамбійчук

30 років, м. Київ
Ініціаторка і координаторка
Євромайдану SOS

Голова правління Центру громадянських свобод

Євромайдан SOS утворився з громадських активістів, які навчалися на семінарі із прав людини, організованим Центром громадянських свобод (ЦГС). Мав відбутися семінар 30 листопада, і саме в цей день дізналися про перший розгін Майдану. Тож найкраще було не викладати теорію прав людини, а вже починати діяти тут і зараз. Ми вже мали досвід роботи у Білорусі (Майдан 2010 року), Росії (Болотна площа). Ситуація в Україні була дуже схожою.

Швидко створили у фейсбуці сторінку під назвою Євромайдан SOS. І майже одразу наші оперативні повідомлення почали розлітатися по всьому Інтернету. Включили три гарячі лінії. З одного боку, ми шукали людей, які постраждали, з іншого – адвокатів, які готові були надавати свою допомогу.

Розпочався шквал дзвінків. До нас телефонували знайомі, родичі зниклих, арештованих. Ми запрацювали у цілодобовому режимі.

Це була абсолютно волонтерська робота. До нас почали долучатися спочатку друзі й колеги. Отак у нашому колективі з'явилась Світлана Валько, яка вела першу групу постраждалих 30 листопада. Ми їй якось зателефонували, вона сказала, що на Майдані ріже канапки. Я – їй: «Світлано, ти нам потрібна. Приходь, розкажи». Так до нас приєдналась Марічка Маковецька, яка тривалий

час допомагала пораненим, Анастасія Розлуцька, яка очолила інформаційний напрям.

Потім приходили волонтери зовсім незнайомі люди.

Дівчат було більше, принаймні в офісі. Але ж наші волонтери також відвідували судові процеси, чергували в лікарнях, ходили в морги або в місцях, де лежали загиблі... І серед них було не мало й чоловіків.

На Євромайдані SOS працювали і психологи. Одного дня до нашої дівчини-психолог Марії Вовк зателефонувала жінка. Її чоловіка дуже жорстоко побили, він лежав у лікарні. Вона не мала грошей, перебувала в дикому розпачі і вже думала про самогубство. Ця жінка казала: «Чоловік помирає, він у комі. У мене двоє дітей, я ще й вагітна двійнею...». І наша Марія з нею говорила годин п'ять, відмовляла від страшного кроку. А потім ця жінка передзвонила й дякувала їй. Вона повідомила радісну звістку: чоловік прийшов до тями, все потроху налагоджується.

Євромайдан SOS побудований як децентралізована ініціатива. Це є дуже важливим не лише з питань менеджменту, а й з питань безпеки. Якщо одну людину виб'ють з колії, не повинно так статися, щоб усе завалилось.

На початку нашої роботи, коли ще не було відомо, чим усе може закінчитися, один із журналістів мене запитав, чи не страшно мені за життя, чи готова я, якщо мене зараз посадять. Я пояснювала, що насправді роботу Євромайдан SOS це не зупинить. А так важко говорити – до чого ти готовий, не хочеться бути пафосним.

Та якщо подивитись: у мене було гарне життя, я робила те, що вважала правильним, те, що вважала своїм покликанням, мене оточують дуже гарні люди. Взагалі було дуже багато і зараз дуже багато радості, світлих моментів, і приклади самопожертви людей постійно надихають. Єдине, що я не встигла зробити, це

народити дітей. Я так і казала, якщо все закінчиться більш-менш добре, тоді піду в декрет.

Справді, важко емоційно. Тобі телефонують і кажуть, що хлопця з інвалідністю закрили в СІЗО, а йому навіть їсти не можна, у нього тільки половина шлунку. Або коли на гарячу лінію повідомляють, що десь вбивають людей, а ми розуміємо, що нічого вдіяти не можемо. І цю хвилю несправедливості, хвилю зла дуже важко пережити. З нашими волонтерами і досі працюють психологи.

Я ж рятувалася від емоційного напруження... дещо по-дитячому. Ті години, коли треба було спати (ми ж працювали по-різному і сон у нас змістився), та я не могла заспокоїтися, я собі уявляла таку картину: як білі вовки біжать по Грушевського і «Беркут» втікає. Я не знала, як це мало статися раціонально. Але я бачила, як потім люди йшли по Грушевського і що ми перемогли. І от я вже лягала і знала, що поки собі цю картинку не «програю», то не засну.

Я не хочу ідеалізувати. Мені здається, що на Майдані кожен був тим, ким мав бути справді. Лікарі мали змогу бути лікарями. Нам телефонували імениті адвокати, які працюють за дуже великі гроші, і пропонували безкоштовно надавати допомогу. Журналісти – журналістами, хоч їх перших відстрілювали...

Для мене Майдан – це подолання викликів самому собі. Люди, які спостерігали за такою наругою з боку влади, сказали стоп! Нам це не подобається, ми із цим миритися не згодні, ми займаємо позицію, а не ведемо на кухні розмови, який поганий уряд або погана країна. Ми займаємо позицію, а потім беремо на себе відповідальність за цю позицію. На початку Майдану такі речі були доволі небезпечні. Майдан – це справді революція гідності.

Моїм єдиним переконанням було, що ми не маємо здаватися. А захищати тих, хто чинить ненасильницький супротив – справа честі, справа честі Євромайдану SOS.

Я абсолютно розділяю думку свого товариша, російського правозахисника, який багато разів бував в Україні і знає ситуацію зсередини, Андрія Юрова. Він сказав, що для нього Євромайдан має суто правозахисний характер. 1 грудня люди вийшли не за євроінтеграцію, вони вийшли проти міліцейського насилля, проти побиття студентів. І 19 січня люди вийшли не за те, що Янукович збільшив свою владу, підписавши «драконівські закони» 16 січня, а через те, що ці закони забирали громадянські права і свободи.

Звісно, я прихильниця ненасильницького супротиву. Та потрібно чітко розуміти, що люди 19 січня були позбавлені можливості чинити супротив у ненасильницький спосіб. Навіть у Преамбулі декларації ООН⁴⁹ йдеться, якщо влада узурпує громадянські права і свободи, як це мало місце 16 січня, коли мирний протест був поставлений за правові рамки, то народ має право на повстання.

У критичні моменти історії у людини є шанс проявити або свої найкращі, або свої найгірші здібності. Як на мене, Майдан – це не революція героїв, а революція свідомих громадян. Звичайні люди, без обмундирування, підносили дрова на Грушевського, заходили і витягали людей. Не ті люди, які були в бронезилетах, не ті люди, які прийшли з військовою підготовкою.

Але були й такі, як судді, і жінки в тому числі, які дивилися на ув'язнених за клітками, які від побиття «Беркутом» не могли сидіти, які стікали кров'ю, а їм призначали не лікарню, а ґрати.

Такі полярності, звичайно, дуже вражають, із цим важко жити.

Інша річ, яку я усвідомила, не можна бути щасливим серед нещасних людей. Не можна ходити спокійно на роботу, коли за три квартали від тебе стріляють. Ти ходиш на роботу, ти ввечері дивишся телевізор, ти вирішуєш якісь важливі питання, ти купуєш новорічні подарунки.. Не можна жити в паралельному світі.

Я це дуже гостро відчула, коли якось у січні забігла в супермаркет. У моєї подруги був День народження, я нашвидкоруч шукала

⁴⁹ Загальна декларація прав людини, прийнята Генеральною Асамблеєю 10 грудня 1948 року.

для неї подарунок. У магазині мені стало зле. Увесь цей час я була в офісі: ми спілкувалися з жертвами, відстежували і видавали оперативні новини, постійно недосипали. І тут я дивлюся купа людей з пакуночками, ходять повільно, їдять морозиво... І начебто задоволені. Від побаченого я аж присіла... Я розумію, що життя іде, але я не взмозі була прийняти цю паралельну реальність.

Як на мене, дуже важливо розуміти, що будь-яка несправедливість у будь-якій точці світу – це твоя несправедливість теж. І тоді, коли несправедливість відбувається поряд з тобою, за три квартали, і коли – за 300 кілометрів. Ти зобов'язаний щось робити.

Не влада вивела людей на Майдан, тобто тодішня опозиція. Не опозиція добилася перемоги. І те, що вона зараз прийшла на владний Олімп не означає, що вона очолила Майдан або що його репрезентує. І кожен на Майдані це розуміє, навіть кожен на Майданах в кожному регіоні України розуміють, що ця влада нова потребує такого ж самого контролю, як і попередня. Тому говорити, що вони гідні Небесної Сотні, взагалі про це не йде мова. Нічого вони не зробили, щоб не було Небесної Сотні.

А Україна буде такою, якою ми призначимо їй бути. Ще по суті нічого не закінчилося, а вже зараз громадськість створила цілу купу реанімаційних пакетів реформ, і вже зараз просувають ці реформи, зустрічаються з депутатами, уже пікетують нову владу і змушують її приймати нові закони.

Ініціатива: «переформатування» Євромайдану SOS на Крим та Схід України

Для нас Євромайдан не закінчився. Наша «барикада» Євромайдан SOS досі стоїть на Басейній⁵⁰. Ми «переформатувалися» під події у Криму та на Сході країни. Бо досі продовжують викрадати активістів і журналістів, продовжують катувати людей, продовжують бити мирних демонстрантів. Є люди, яким страшно, є люди, яким немає куди податися до захисту, є люди,

які живуть на території, де міліція буде мовчки спостерігати, як тебе викрадають невідомі у військовій формі...

Ми також намагаємося брати участь у просуванні основних реформ у сфері прав людини і підштовхувати цю нову владу зі старими обличчями до змін. Політики всіх мастей мусять розуміти, що над кожним їхнім кроком є контроль громадськості.

Майдан – це здатність іти на ризик

Доля України вирішується не в Брюсселі, не в Москві, не в Страсбурзі. Ми, звичайно, їздили за кордон на важливі зустрічі, переконували тамтешніх політиків, які могли вплинути на ситуацію. Ми дуже старалися, але ми чітко розуміли, що це одне, а доля України буде вирішуватися тільки нами в Україні.

Раніше я не могла зрозуміти: чому снайпери відстрілювали людей? І мені мій чоловік пояснив. І це пояснення здалось найбільш раціональним. Він сказав: «От уяви собі Казахстан. Почали стріляти в людей, впали перші п'ять. Що люди будуть робити? Бігти в розтіч. Уяви собі Росію: почали стріляти в людей, впало п'ять чоловік. Що люди будуть робити? Бігти в розтіч. Тепер Майдан. В Україні. Почали стріляти в людей, впали перші п'ять. Що робили люди? Вони йшли в наступ». Тобто, стріляли, щоб розігнати Майдан, але вони не врахували, що ми – не Казахстан, ми – не Росія, і ми йдемо в наступ. І для мене це точно так. Це здатність іти на ризик. І тут ти не можеш людям радити. У них є свої цінності, свої родичі, своє майбутнє – але вони пішли в наступ.

⁵⁰ На цій вулиці розміщується офіс Центру громадянських свобод, де власне розгорнувся штаб Євромайдану SOS.

Мені дуже-дуже важливо зберегти цю пам'ять

Христина Бердинських

*30 років, м. Київ
Авторка «Єлюди»*

Журналістка, блогерка

Усе розпочалося із моєї заяви про звільнення із журналу «Кореспондент» через нову редакційну політику. Я лишилася без роботи. Але мала план, що відпочиватиму два місяці. Робота в «Кореспонденті» була моєю улюбленою, я просто обохнювала це видання. Щоденно отримала насолоду. У відпустки йшла вкрай рідко.

А тепер я хотіла трохи часу на роздуми, як то кажуть – творчої паузи. Мені одразу прийшло дуже багато запрошень на роботу. Та я відмовлялася, казала, що ні, давайте почекаємо до лютого. Так я хотіла.

Останній робочий день був 22 листопада. Пригадую, в передостанній день мала жахливий настрій. Я почала усвідомлювати, що кінець моєму звичному життю.

Я ще написала у фейсбук, мовляв, у понеділок подала заяву на звільнення, у вівторок наші програли у футбол (Франція – Україна 3:0) і не потрапили на Чемпіонат світу-2014, сьогодні уряд не підписав угоду про євроінтеграцію, що буде завтра?

І лягла спати, вимкнувши всі телефони. А на ранок – купа смс і дзвінків. Заходжу на свою соцсторінку, а в мене в коментарях написано: «А вночі, Христіно, почалася революція...». Тому я завжди чесно кажу, що початок революції я проспала.

Я не звернула увагу на пост Мустафи Наєма, на те, як перші люди вийшли на Майдан. Знаєте, якось було не до цього. Тільки

24 листопада я зі своїми друзями та колегами журналістами пішла на Майдан. І те, що я побачила, мене надзвичайно вразило. У першу чергу, що там зібралося багато людей.

Потім ще був Саміт у Вільнюсі. Я на нього поїхала, здається, за завданням видання «Insider». Добре пам'ятаю той день непідписання угоди. Ще напередодні в європейських політиків була якась надія, що Янукович обере курс на євроінтеграцію. І вони очікували його приїзду. Однак там був віце-прем'єр-міністр Сергій Арбузов, який до останнього розповідав журналістам, що розглядаються якісь варіанти... Та вже на наступний день на цьому ж саміті до Арбузова ставилися, як до прокаженого. Усі його обходили, ніхто не вітався. І він розмовляв тільки зі своїм перекладачем.

Знаючи Януковича, відчувала, що добром не закінчиться, бо йому не подобається приниження. Так і сталося – у ніч з 29 на 30 листопада побили студентів. Ми спостерігали за тим, як усе відбувається. Європейці були шокованими.

Після цього світ зацікавився нашим Євромайданом. Почали звертатися іноземні медіа. Видання Die Welt запропонувало мені написати колонку, що я думаю про Майдан. Пізніше я два тижні дописувала до польського журналу «Просто».

Однак, готуючи матеріали для іноземних видань, розуміла, що пишу не про те. Усіх цікавив політичний аспект. І в Україні це було ключовим.

Але ж я ходила на Майдан, бачила найперше людей. Ще тоді подумала, який цікавий матеріал для дослідників. Там представлені настільки різні соціальні групи і класи – це просто фантастика...

1 грудня поспішала на Банкову. І побачила там двох хлопців – медичних волонтерів. На них була біла накидка із червоним хрестом. Це тепер діє розгалужена мережа «медиків Майдану», а тоді ці хлопці були чи не найпершими. До цього я не бачила жодних людей у такому одязі. Я так здивувалася, запитала, хто вони і

звідки. Хлопці сказали, що слідкували за новинами, і зрозуміли, що сьогодні може бути розгон і постраждає багато людей.

Точно пам'ятаю, ці волонтери не були киянами. Хтось з них мав вихідний, хтось взяв його за свій рахунок – і вони приїхали в Київ. Скільки було таких бригад не знаю, але працювали вони разом по два-три волонтери у бригаді.

Пригадую, як сфотографувала тих хлопців, але мені не дуже сподобався знімок. І я попросила їх стати по-іншому, щоб вийшов гарний кадр, на що хлопці відповіли: ми приїхали сюди не позувати на фотокамеру, а надавати першу допомогу.

Мене це надзвичайно вразило. У нас в країні ставлення до медиків... як до корупціонерів. А тут які скромні хлопці, було видно, що вони дійсно приїхали допомагати. І тільки ми закінчили розмову, як почався газ – і я побігла звідти. При тому, що я його встигла надихатися, сльозилися очі. А волонтери... побігли в самий епіцентр.

Я повернулася додому і написала у фейсбук – які в нас фантастичні люди.

Відтоді я почала щось постійно дописувати на свою сторінку про людей Майдану. Наступним етапом у мене була вражаюча ніч з 10 на 11 грудня. Ще одне іноземне видання замовило у мене статтю чи то про війни олігархів, чи який є бізнес в українських олігархів за кордоном. І цю статтю я мала здати 11 грудня зранку.

Але десятого розпочався штурм. Я не поїхала тоді в центр, та намагалася організувати машини, які могли підвезти на Майдан. Тієї ночі я мала ще одне відкриття. Це на наступний день ми всі зрозуміли, що насправді штурм був штучний, бо якби хотіли – уже розігнали б. Скоріш за все, то була акція залякування. Але люди, які їхали в центр, вони ж цього не знали. І їх могли побити, навіть убити. Але ж їхали туди! Серед них було багато і молодих жінок...

Я бачила, як кожної години людей ставало все більше і більше. І коли зранку вже сама дісталася до Майдану і відчула цю атмосферу, остаточно зрозуміла, що писати про олігархів поки не можу. Я дуже вибачилася, знала, що це непрофесійно. Але я могла думати тільки про цих людей, які вони чудові. Я вирішила, що відмовляюся від будь-якого фрілансу (хоч це була гаряча пора!).

Я хочу писати про цих людей, які реально ризикують... і просто почала дописувати на своїй сторінці у фейсбук.

Ще один поворотний момент – дзвонар Іван Михайлівського собору, який всю ніч дзвонив у дзвони, скликаючи людей. Якось усі ЗМІ писали про дзвін собору, та ніхто не звернув увагу – хто ж власне дзвонив.

Я пішла до Михайлівського дізнатися, хто ж це був і як мені із ним поговорити? А мене питають: а звідки ви? Це було кумедно. Справді, звідки я? Я – безробітна журналістка. Усе ж їм відповідаю, мовляв, блогерка, пишу для свого фейсбуку. Я не впевнена, що ці жіночки достаменно розуміли, про що я кажу. Але все одно зателефонували Івану.

Він теж уточнив, для якого видання я пишу. Врешті, не дуже серйозно до цього поставився, і я спілкувалася з ним максимум хвилин п'ять. Він розповів мені, як усе сталося, показав свої мозолі...

Ця коротка історія на на фейсбуці за кілька годин назбирала три тисячі лайків, якусь нереальну кількість перепостів. Пізніше, Іван мені писав, що до мене його знімали три телеканали, та про нього взагалі ніхто не чув. А коли про нього написала я, то навколо нього здійснювся неабиякий галас у ЗМІ. Ще казав, якби таке знав, то може для фото трохи краще причесався...

Я створила окрему сторінку на фейсбуці й почала писати про людей Майдану. Ще запитала, які добрати влучні назви для фейсбуку та твіттера. Запропонували для української сторінки «Єлюди», для англійської – «Maydaners».

Я нічого не вигадувала – усі назви придумали люди. Ще попросила своїх знайомих фотографів зробити шапку для сторінки. І вони створили такий душевний колаж, який мені досі надзвичайно подобається.

Так, 20 грудня виникла сторінка. І з того часу я почала писати щоденно. Деяких людей я сама шукала. Наприклад, мені було цікаво поговорити із Мустафою Наємом 22 грудня – у місяць протесту. Чи міг він уявляти масштаби протесту після його посту.

Більшість же – просто випадкові люди, яких я зустрічала на Майдані. Не про кожну людину, із якою я спілкувалась, мені цікаво було писати. Для мене було важливо, чи є історія в цієї людини.

Спочатку я описувала обставини нашої зустрічі, де ми зустрілися, чим займається мій герой/героїня на Майдані. А потім, після Нового року, я стала більше звертати увагу на повсякденне життя людей, поза Майданом. Власне, хто ці люди?

Була ще одна категорія людей. Коли проект дуже швидко ставав популярним, мені почали самі люди писати: що мій знайомий/моя знайома робить те то й те то, але вони дуже скромні... Їх ви можете відшукати в такому-то наметі. Ви підійдіть туди тишком-нишком... Я дуже раділа таким повідомленням.

Читаючи мої історії, багато професійних фотографів пропонували свою допомогу. По-перше, їм теж важливо було робити фотохроніку. По-друге, їхнє серце кров'ю обливалося, коли вони дивилися на мої звичайні знімки. Та була проблема. Фотографи – люди зайняті, усі працюють. А я не могла прив'язувати їх на п'ять годин, тим більше, коли не була впевнена, чи мені вдасться знайти «свою» людину.

Хтось пропонував мені брати телефони, щоб потім самостійно домовлятися із героями. Та я дотримувалася такої політики: я не пишу прізвищ і не беру контактів. Хіба це публічна людина: ну як про Андруховича можна сказати, пан Юрій, коли всі його знають.

У період Майдану мене багато хто обвинувачував, що я підставляю людей. Що мій проект – це готові картки для СБУ. Хоч я не писала прізвищ, але там були ім'я та фотографія. Добре, що все так закінчилося. Власне, через ці побоювання я не їду до Криму чи на Схід. На Майдані так чи інакше ми всі були в одному середовищі й підтримували один одного. На жаль, у Сімферополі чи в Краматорську середовище інакше. І я дійсно боюсь, що, показуючи обличчя, я можу підставити людей. І ця людина реально може зникнути. Тож допоки не стане зрозумілою ситуація, я не бачу сенсу їхати, наприклад, у Донецьк.

Майдан – це люди

Інший мій унікальний досвід – робота з волонтерами: 170 осіб, які перекладали історії про людей на різні мови. Трапилося знову все випадково. Якась жінка написала, чи може вона перекласти якусь історію на англійську. Я ще її тоді відповіла: не потрібно, куди ж я її поставлю? На що вона заперечила: це ви даремно. І вона була права! У західних ЗМІ панувала думка про Майдан як про зібрання радикалів. Я дуже чітко побачила, що в багатьох медіа західного світу думка змінилася тільки, як з'явилася Небесна Сотня.

Я зрозуміла необхідність перекладів англійською. Однак порахувала: на той момент уже встигла написати 60 історій. І на одну людину перекладати, ще й безкоштовно – це було б великим навантаженням. Я в черговий раз звернулася до фейсбуку з проханням відшукати волонтерів. Та знайти з двадцять помічників – для мене це була нереальна цифра.

Тільки написала у фейсбук, за півтори години мені відписалося 170 осіб. При чому багато хто запитував: а чому тільки англійською?! І вони взялися за переклад. Так у мене з'явилися переклади історій на понад 20 мов. Я встигла, окрім української сторінки, створити ще сімнадцять фейсбук-сторінок сімнадцятьма мовами.

Та величезна кількість волонтерів – переважно українці за кордоном. Діаспоряни теж постійно хвилювались за Майдан, та вони не відчували зворотнього емоційного зв'язку. Тоді багато людей мені писало: дякуємо, що залучили. Перекладаючи, вони не тільки дізнавалися про людей на Майдані, переживали ці історії як свої, але разом з тим відчували свою потрібність.

Коли у мене з'явилося трохи часу давати інтерв'ю ЗМІ, чимало журналістів дивувалися: просто медіахолдинг – 170 волонтерів, 17 мов, неймовірна кількість читачів. Реально, якби в мене був професійний фотограф, то мій проект «Єлюди» помітив би якийсь «New York Times». Але моя мета була український читач. І я намагалася все робити оперативно. Жодного дня не думала про успіх. Усе приходило неочікувано.

Я вирішила написати книгу про людей Майдану тільки після трагічних подій. Як показує історія і час, усі ці політики не прийняли близько до серця трагедію, якоюсь мірою навіть скористалися ситуацією.

Тож мені здається, що варто не тільки в Інтернеті, а й у друкованому вигляді залишити згадку про цих людей. Та й ми самі пам'ятатимемо, що головна наша суспільна цінність – у тих людях, а не в політиках. Мені було дуже-дуже важливо зберегти цю пам'ять.

Ініціатива: «Єлюди» – сторінка в історії української журналістики

Безперечно, проект «Єлюди» став одним із революційних в українській журналістиці. Важливий момент – люди почали шукати інформацію не тільки в професійних медіа, а й в соціальних мережах. Раніше все-таки фейсбук був виливом якоїсь приватної інформації, його важко було назвати окремим інформаційним ресурсом. Тепер сумнівів немає, що цей майданчик ефективний, оперативний, потужний, впливовий.

Я сама – політичний журналіст, досить цинічна особа. І всі наші читачі цинічні люди. Нам часто бракує звичайної щирості і доброти. І в інформаційному просторі також. Ми всі живемо в негативі.

Одна ж із цілей проекту «Єлюди» – підтримати моральний дух. Коли в людей опускаються руки, особливо, коли погані дні... Гнітило й те, що ми всі чекали, коли проти людей підуть танками.

Під час Майдану багато людей відкрили в собі якісь здібності, про які вони, можливо, не здогадувалися. А тут вони побачили, що можуть робити гарно і корисно. Якщо я як журналіст писала одну статтю на тиждень, то зараз мені хочеться більше нових ідей, більше креативу, пошук нових форм... Я все ж сподіваюсь, що в мене буде творча пауза і я її витрачу на свій розвиток.

Я в якийсь момент зрозуміла, що можна не мати нічого. Окрім бажання робити щось щиро. Успіх у тому, що я до своїх історій, героїв ставилася із відкритим серцем. Були й такі, що «напрошувалися» до мене, аби я про них писала. Та я таким завжди відмовляла. Бо мене цікавили люди, які щось робили не для піару, а тільки тому, що вважали за потрібне.

І я молилася за Майдан...

Катерина Стеценко

*74 роки, с. Красне,
Скадовський район, Херсонська область
Учасниця Майдану*

Пенсіонерка

На Майдані я не могла весь час бути, але тричі приїздила. Перший раз приїхала одразу після Нового року. Хоч і зупинилася в

дочки, та одразу пішла в херсонський намет. І там були також люди зі Скадовська.

Чим я допомагала? Розносила людям шкарпетки, білизну, яку купували для чоловіків. Познайомилася з одним журналістом, і йому допомагала діставати папір, різні речі. Частенько приносила їм смачного, бо хлопці сиділи переважно на сухому пайку, також купувала їм фрукти. Пам'ятаю, до нас з Оболоні приходила жінка, дуже-дуже старенька. То їй цілували руки, низько кланялися за її супи, млинці, борщі...

За другим разом, коли приїхала на Майдан, я носила гаряче до наметів на Грушевського. Хлопці не могли звідти піти – весь час чергували на барикадах й не спускалися обідати.

На Грушевського не думаю, що я багато допомагала, але підтримувала. Якщо треба було щось поставити чи піднести – усе робила, що казали. Звичайно, страх був. Але не скільки за себе, скільки за цих молодих дітей. І коли люди сказали, що вони тікають, то одна жіночка пояснювала: «А з чим вони підуть? Проти них ідуть зброєю, а вони – голими руками». Тож вони бігли, щоб щось взяти, наприклад, палиці, і знову на барикаду. Ще ми співали їм пісень, казали: «Хлопці, тримайтеся – ми з вами».

15 березня відсвяткувала своє 74-те день народження на Майдані. Я пішла туди рано-вранці. Саме була біля дерев'яної скульптури Тараса Шевченка, піднімала квіти, щоб вони не валялися. Тут мене зустріли з «5 каналу», спитали про майбутній референдум у Криму.

І я відповіла, що це все шоу, що Путін не розуміє, що робить. Він не собі погано робить, він народу російському погано робить і всьому світу. Він не хоче розуміти, що його просто визнають військовим злочинцем і все. А Росії від цього буде соромно. От і все, що можна сказати про мій день народження.

Я ще пам'ятаю 2004 рік: заходиш туди – і всіх любиш. І все так щиро, просто, душа співає. І радієш, що ми українці – порядні

люди. Ми нікого не чіпаємо, ми ніколи не сказали комусь, що ви не праві, а ми праві. Ми намагаємося всіх зрозуміти, всім піти назустріч. Нас світ не цінував, а вже має цінувати.

На Майдан я завжди приходила дуже рано. О сьомій ранку вже була. Як надихав мене Майдан! І я молилася за Майдан, і за всіх, хто боровся за Майдан, і за всіх, хто відстоював справедливість народу українського.

І таку молитву проказувала:

*Боги мої і землі мого народу,
Дуки моїх пращурів,
Охорониці моєї землі, мого народу, моєї сім'ї,
Усі, перед ким я закінчила,
Кого свідомо чи несвідомо ввела в огману,
Сонце, землі, вода, місяцю, пробачте!
Пробачте мені, пробачте моїм батькам,
Пробачте моїм дітям, пробачте усім нам
українцям,
І дайте сили, дайте мужності.
І терпіння, і розуміння своїм вики,
Свої відповідальності за те, що з нами відбувається.
Допоможіть нам стати народом, нацією, державою.
Відкрийте намі серця для любові, добра і правди.
Будьте з нами, підтримайте нас. Дякую.
Дякую, боги моєї землі, мого народу.
Дякую, охорониці моєї землі, мого народу, моєї сім'ї.
Дякую, сонце, землі, вода, місяцю, дякую.
Дякую і низький вам уклін.*

Я свою молитву посилала, щоб вона над Майданом і всією Україною тримала чисте небо, і любов, добро і правду. Це я собі молитву проказую, коли переживаю за дітей, за всіх... У мене троє дітей, моєму чоловікові 88 років. Він старається все розуміти, підтримати. Дочка в мене дуже добра, гарна, всі її люблять, поважають. Двоє синів – один вже жонатий. У мене шість онуків,

ростуть на славу. Звісно, є проблеми, та в кого їх немає. Але це те, що можна вирішувати.

Я росла на Полтавщині, згадую своїх вчительок, вони були всі дуже добрі. І я весь час їх у серці маю. Вони нас учили, що кожна людина – це є краплинка води в морі, пилинка нашої землі. Усьому на землі болить – і травинці болить, і жучку, і все треба берегти і цінувати, і дякувати, що ми живемо серед природи, і вона нас береже. А ми її маємо берегти, і тоді в нас все буде добре.

Я живу біля школи, і мені так шкода – вчителі звикли до того, що вивчали в Інституті ще сорок років тому. І діти ростуть без нових знань, часто – безвідповідальні. Тому що не бачать у своїх вчителів прикладу, сьогодні вчителі можуть собі дозволити і дитину образити. А треба зробити так, щоб молода людина йшла до дітей з любов'ю. І розуміла, якщо я сьогодні поважатиму дитину, то завтра вона змінюватиме майбутнє. Вона вже розумнішатиме. Щоб я поважала дитину за завтрашній день, а вона мене – за вчорашній. Так що це така велика робота попереду в нашій державі. І звичайно треба, щоб наші діти зрозуміли це все. А для цього потрібен час.

Віра: позбутися «совкового» мислення

Я молюся, щоб усе закінчилося добре. Щоб та влада, яка прийшла, щоб вона зрозуміла, що їм уже не пробачать, якщо вони робитимуть кривду. На жаль, вони вже так звикли, не можуть себе переінакшити.

Якщо йому із самого малечку вбивали цей «совковий» менталітет, то що можна від нього вимагати? А нам треба оце все змінити – оцю брехню, оце злодійство, яке нас навчив комуністичний режим.

Але я думаю, що і це зміниться. Влада прийшла і влада хоче зробити хороше життя для себе. Але їй не дадуть. Обов'язково

прийдуть молоді, які не дозволять більше себе кривдити. І це тільки початок. Людина має зрозуміти: я не можу жити добре, якщо навколо живуть погано. Так не може бути.

Ми будемо намагатися, щоб Майданів таких уже не було. Кров проливати. Так, Майдан, але мирний, коли, наприклад, збираються підписи громадян, коли до таких протестів прислухається влада.

Але і світ має зрозуміти, що без нас нічого хорошого не може статися: якщо нас Росія знову спробує принизити, то від цього страждатиме і весь світ.

Майдан – це любов і правда

Якщо не я, то хто? Якщо не сьогодні, то коли? Якщо не я буду брати в цьому участь, якщо не мій сусід і ніхто інший... Якщо будуть думати, що мої проблеми – найперше. То і державі буде погано. Якщо сусід не може, то я можу, щоб нам усім було добре. І державі, і моїм онукам, і дітям, щоб вони краще життя прожили, ніж я.

Якщо любити не тільки себе, а й любити землю свою, свій на род, то сили у всіх вистачить. На Майдані я дізналася про жіночку, якій 90 років! І вони разом з чоловіком віддали всі свої збереження на Майдан, хоч самі не могли прийти.

І так кожен має зробити. Кожний має бути відповідальним перед життям, за наших дітей, за наших онуків і за те, що сьогодні є і що буде завтра.

Така була напруга – і на Грушевського, і в лютому місяці, – але погане не залишилося в пам'яті, усе відійшло. Залишилося єдине, що Майдан окрилював і хотілося робити ще. Більше, ніж ти робиш. Тому що Майдан – це любов, це правда, це місце, де люди шукають правди.

Зміст

ПРО МАЙДАН	2	Лариса Артюгіна. Режисерка #Babylon'13 («Вавилон»)	22
Віра. Відповідальність. Майдан.....	2	Леся Оробець. «Голова миру» Майдану	26
Ірина Виртосу. Справжні ролі сучасної жінки.....	4	Ліза Шапошнік. Самооборона Майдану, дівчина на барикадах	31
Наталія Карбовська. Майдан – це нові можливості.....	5	Марія Матвіїв. Лікарка Майдану	33
ПРО ІНІЦІАТИВИ ЖІНОК МАЙДАНУ	6	Анастасія Федченко. Волонтерка Майдану	36
Євгенія Мелеховець. Авторка Абетки Майдану	7	Марта Коломиєць. Учасниця Майдану, представниця української діаспори в США	40
Тамара Беньковська. Учасниця Майдану	9	Анна Гулевська-Черниш. Член правління ініціативи «Родина. Майдан»	42
Оксана Чередніченко. Автомайданівка, активістка Громадської варти на Оболоні	11	Олександра Матвійчук. Ініціаторка і координаторка Євромайдану SOS	47
Анна Сарап'юн. Координаторка Варти швидкої допомоги	14	Христина Бердинських. Авторка «Слюди»	50
Олена Шевченко. Представниця Жіночої сотні, організаторка курсів самооборони для жінок	16	Катерина Стеценко. Учасниця Майдану	53
Марія Дмитрієва Лекторка Відкритого університету Майдану	17		
Наталія Щербина. Психолог Майдану	19	ЗМІСТ	56

Про упорядників

Ірина Виртосу – журналістка, координаторка Журналістської мережі з прав людини, працює в Центрі інформації про права людини. Співавторка посібника для журналістів «Адвокаційна журналістика: світовий та український досвід». Випускниця Інституту журналістики Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Публікується в різних українських виданнях, зокрема, «Українська правда», «Радіо Свобода», «Телекритика», газетах «День», «Дзеркало тижня» тощо. Журналістська спеціалізація – права людини, правозахист. У пошуках цікавого журналістського сюжету готова поїхати на край світу. Такими «краями» уже стали Соловки (Республіка Карелія, РФ), Форт-Шевченко (Ақтау, Казахстан), АР Крим під час захоплення території російськими військами.

Переконана: доки писатиме про людей, доти розвиватиметься як журналіст.

Український жіночий фонд – це міжнародна благодійна організація, заснована у 2000 році. Фонд надає фінансову, інформаційну і консультативну допомогу організаціям громадянського суспільства (ОГС) з України, Молдови і Білорусі.

Цілі фонду – просування людських прав та основних свобод громадян через зміцнення ОГС, посилення консолідації жіночого руху як невід'ємної частини громадянського суспільства України, Молдови та Білорусі, посилення участі громадськості в процесах прийняття рішень на різних рівнях тощо.

Місія фонду – допомогти ОГС, зокрема жіночим, відігравати активну роль у процесах розбудови демократичного суспільства, яке забезпечує рівність, справедливість та реалізацію людських прав шляхом підтримки громадянського суспільства через надання фінансових можливостей.

Міжнародний благодійний фонд «Український жіночий фонд»

вул. Артема, 79, офіс 38, Київ 04050
Тел.: (+380 44) 568-53-89,
Факс: (+380 44) 484-62-05
Електронна пошта: uwf@uwf.kiev.ua
Веб-сторінка: <http://www.uwf.kiev.ua>

